MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU

A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

ROČNÍK 7 VOLUME • 1960 • ČÍSLO 2 NUMBER

ORGÁN SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV A UMELCOV

SLOVAK WRITERS' AND ARTISTS' ASSOCIATION

REDIGUJE

MIKULÁŠ ŠPRINC

VYCHODÍ ŠTYRIRAZY DO ROKA.

PREDPLATNÉ:

USA a CANADA $5.00

INÉ KRAJINY $4.00

REDAKCIA:

MIKULÁŠ ŠPRINC

28700 EUCLID AVENUE

WICKLIFFE, OHIO, USA.

Administrácia:

REVUE MOST

2006 Schrage Ave.

Whiting, Ind. — USA

Vydáva: REV. JÁN J. LACH

OBSAH

Mikuláš Šprinc. **In memoriam Rev. Ján J. Lach** — 49
Dr. Štefan Polakovič. **Presun záujmu: od národa k osobe** — 52
Rudolf Dilong **Pieseň o smrti** — 57
Jozef Varínsky. **Korene môjho rodu** — 60
J. M. Kirschbaum. **Etnická a jazyková samobytnosť Slovákov v tézach súčasných literátov na Slovensku** — 61
Mikuláš Šprinc. **Ruža (1)** — 71
Miloš K. Mlynarovič. **Oblička sestier Magdaleniak** — 72
Jozef Varínsky. **Zbojnícka** — 76
Michal Lacko, SJ. **Trnava v jezuitských záznamoch zo XVI. storočia** — 77
Jozef Varínsky. **Dnešok** — 83
Ján E. Bor. **Svojej žene** — 84

KNIHY

Joseph M. Kirschbaum. **Slovakia — Nation at the Crossroads of Central Europe** (Rev. Andrew Pier, OSB) — P. Olteanu. **Aux origines de la culture slave dans la Transylvanie du Nord et le Maramures** (M. Lacko, SJ) — Ludvik Nemec. **The Infant of Prague** (Milan St. Ďurica) — **Romanoslavica** (M. Lacko, SJ) Stefano Vagovič. **Etica Communista** (Ľudo Vrava) — **Konferenzen und Vetraege** (Milan St. Ďurica) — Henryk Kapiszeáski. **Eremita Swirad w Panonii** (M. Lacko, SJ) — Imrich Kotvan. **Prvotlače Lyceálnej knižnice v Bratislave** (Ján Malý)

REV. JÁN J. LACH

LITTERARUM ET ARTIUM SLOVACCARUM
PROMOTOR EGREGIUS LIBERALISSIMUSQUE
SUPREMOS HONORES GENTIS SUAE MERUIT

ČÍSLO 1 — NO. 1

MOST

ROČNÍK VII. — VOL. VII.

IN MEMORIAM

REV. JÁN J. LACH (1894–1960)

Dňa 9. mája 1960 povolal Pán života a smrti k sebe dp. Jána Lacha, aby ho odmenil pokojom večným a zaradil ho medzi veľkých mŕtvych slovenského národa. Medzi veľkých mŕtvych, lebo boli veľkí ako živí. Hviezda od hviezdy líši sa leskom – hovorí sv. Pavol. Ľudské osudy líšia sa od seba veľkosťou a vznešenosťou toho, za čo žili, za čo dejstvovali, za čo sa strovili ako sviece na oltároch. Na slovenskom nebi viditeľne ligoce sa hviezda života Rev. Jána J. Lacha. Žiari v nej a bude žiariť do konca čias jeho teplá ľudskosť, jeho horlivé kňazstvo, jeho neobyčajná kultúrnosť, jeho štedrosť, jeho láska ku všetkému, čo sa rodilo a zrodilo zo slovenského génia.

Život Rev. Jána Lacha ako kňaza, organizátora, národovca najčistejšieho zrna, ako mecenáša slovenskej kultúry, ako priateľa chudobných a opustených, ako človeka veľkého o dobrého srdca je ako hviezdnatá obloha. Čím viac sa na ňu dívate, tým viac hviezd na nej objavujete. Budúci slovenský historik, ktorý nebude mať slzy v očiach ako ich máme dnes my, objaví mnoho z týchto hviezd v osude Rev. Jána Lacha a uvije z nich raz peknú korunu, ktorá sa bude dôstojne vynímať v dejinách slovenského národa.

Horela raz vatra na Whitingu, Indiana, kde dp. Lach bol farárom; plápolajúci oheň na horách. Kto mal oči otvorené a srdce úprimné, ne-

mohol nevidieť tento čistý plameň, blčiaci nad čmudom rafinérií a oceliarní. Slovenská liga vo svojih knušných chvíľach, Združenie slovenských katolíkov, klerici z Nepomuúéna a po šírom svete roztratení slovenskí kultúrni tvorcovia vždy vedeli, že ku tomuto plameňu možno sa priblížiť, zohriať sa pri ňom, nabrať z neho ohňa do vlastných sŕdc a tvoriť a bojovať hoc proti všetkej nádeji, lebo v tom whitingskom plameni horela ľudská teplota, veľké srdce, štedrá dlaň nikdy nezamknutá pre česť, hrdosť, právo, slobodu a kultúru slovenskú.

A tak to bolo a nič sa na tom meniť nedá. Taká je a ostane pravda. Sú ľudia, ktorí úprimne hovoria o národe, o jeho krivdách, o jeho potrebách, o jeho kultúre, o jeho cti, ktorú by mal mať v rodine národov a sú ľudia, ktorí zatoto svoje presvedčenie, za túto svoju vieru, za túto svoju lásku ku všetkému, čo vyvrelo zo slovenského srdca aj obetujú a platia; ktorí líhajú a vstávajú s myšlienkami a plánmi ako všetky krásne sny o národe uskutočniť, ako ich premeniť v čin; ako udržiavať plameň nadšenia a rodolásky; ako zohrievať srdcia Slovákov, aby ich plameň vlastenectva prešľahol aj ich rukami, aby nebol len slamenným plameňom, ale činom. Ľudia, ktorí kráčajú po temných cestách osudu a utrpenia národného ako horiace fakle a za nimi kráčajú v dôvere všetci, ktorí majú rozum a srdce v poriatku; slovenský rozum a slovenské srdce.

Taký bol dp. Ján Lach a bolesť nám mrví srdcia, že ho niet viac medzi nami. Slovenský románopisec, slovenský novelista, slovenský básnik, hudobník, maliar, duchovný spisovateľ, kazateľ, slovenský historik a politický spisovateľ, slovenský novinár v šírom svete — všetci sa hrnuli k dp. Lachovi, lebo všetci vedeli, že nájdu v jeho hrudi srdce dobrého človeka, srdce, ktoré rozumie, srdce, ktorého vŷnikajúcou črtou bol nevšedný zmysel pre slovenskú kultúru, pre slovenskú česť; srdce, ktoré vedelo všetkých rovnako privinúť. Zlomené sú mohutné orlie krídla, pod ktorými sa cítila bezpečná slovenská zahraničná kultúra.

Kto ich nahradí, Bože náš, kto ich kedy nahradí? Ako je ťažko sa pýtať, keď predom viete, že odpoveď nepríde. Koľká sila je to pre tvorcu kultúrnych hodnôt, keď vie, že stojí za ním aspoň jedno šlachetné, chápajúce a obetujúce srdce; že možno ku komusi prísť a aspoň pohovoriť o veciach ducha a kultúry, na ktoré meravo a tupo hľadí priemernosť. Mŕtve je vatrisko na Whitingu a do jeho popola padajú slzy slovenskej kultúry a ponad komíny rafinérií a ocieliarní vznáša sa neskonalý žiaľ všetkých slovenských kultúrnych pracovníkov. Žiaľ Spolku slovenských spisovateľov a umelcov, že stratil svojho pokladníka a vydavateľa Mostu; žiaľ tých z Ríma, Argentíny a Kanady; žiaľ všetkých rozbehov a plánov načatých; žiaľ, ktorý bude časom iba jatrivejší, iba bolestnejší.

Non omnis moriar — povedal latinský básnik. Vedel, že bude žiť vo svojom diela. Kto žil iba sebe, jeho pamiatka končí s ním v hrobe. Ale

kto žil pre veľké a trvácne veci ducha, kto ich alebo už stvoril alebo im pomohol na svetlo božie, neumiera. Žije v nich a s nimi. V dielach slovenskej kultúry, v dielach slovenskej prózy, slovenskej poézie, slovenskej hudbyž ktorým Rev. Ján J. Lach pomohol na svetlo tohto sveta žije a bude žiť jeho pamiatka. Vsypal tieto hodnoty do spoločnej pokladnice svojho národa a budú sa v nej skvieť s pečaťou jeho mena. Každý prejav slovenskej tvorivosti je kamienkom v mozaike kultúrnosti národa. Príspevky Rev. Jána Lacha budú tým výraznejšie, lebo sa zrodili v časoch, keď temno vládlo nad slovenskou kultúrou; ich pestrofarebnosť bude sa vynímať tým ostrejšie v záplave červene, ktorou komunizmus poškvrňuje slovenskú duchovnú tvár. *Non omnis moriar* . . .

Čo Vám eštte povedať na rozlúšku, father Lach? Veď ešte povieme, keď utíši sa trochu náš žiaľ. Sme všetci pri Vašom čerstvom hrobe; tí od pera, od hudby i od palety; zo štyroch sveta strán spojení v bolesti a obdive nad dielom, ktoré ste zanechali. Nikdy a nikto Vás nenahradí. Horia nám srdcia ako muškáty a sme presvedčení, že cítite toto teplo slovenských kultúrnych pracovníkov. Kladieme Vám ich pokorne na Váš hrob. Kvety mlčia a predsa spievajú. Tie naše o Vašej teplej ľudskosti, o Vašej kňazskej horlivosti, o Vašej láske k národu, k jeho kultúre, k jeho právu, k jeho slobode. Kým sa bude spomínať meno Slovák, bude sa spomínať i Vaše meno. Ako sa budú roky míňať, Vaše meno stane sa legendou; slovenskou legendou; striebornou legendou, ktorá je legendou básnikov. Nenapísali ste azda ani jednu báseň v živote, ale Váš výsostný a vznešený zmysel pre krásu v slovenskom slove, v slovenskej próze, v slovenskej poézii, v slovenskej hudbe — nebolo to samo v sebe krásnou a výrečnou slovenskou básňou?

Odpočívajte v zaslúženom pokoji a keď nám už v týchto šerých dňoch pomôcť neviete, nezabudnite nám pomáhať zo svojej slávy večnej.

Mikuláš Šprinc

PRESUN ZÁUJMU: OD NÁRODA K OSOBE

Dr. Štefan Polakovič

Dejiny ľudstva sú pletivom, v ktorom niekedy myšlienka predchádza a potom stvárňuje dianie a niekedy zase deje vplývajú na mysliteľov a nútia ich zapodievať sa otázkami, ktoré vznikajú z dejinných daností. Toto vzájomné podnecovanie je trvalé a dala by sa zostrojiť, na základe rozboru dejín filozofie, veľmi výrazná mozaika.

Toto vplývanie ideí na život a života na idey a ich vznik a modelovanie netýka sa len poľa náboženského, kde veľmi ľahko sme svedkami nadšenia alebo úpadku, ale aj iných oblastí filozo!ického myslenia. Prirodzene každé tvrdenie má svoje výnimky a tak môžeme byť svedkami, že boli myslitelia, ktorí tvorili nezávisle od udalostí vojenských alebo politických (pripomeňme si Archimedesa, ktorý stál nad svojimi kruhmi vo chvíli, keď vojaci vrazili do jeho domu; musel vedieť, čo sa robí okolo mesta), ale vo veľkých náčrtoch môžeme prijať poučku o vzájomnom ovplyvňovaní diania a ideí bez znásilňovania skutočnosti. Myslitelia nie sú bezcitní voči skutočnostiam, ktoré sa dotýkajú ich osôb, ich záujmov a ich rodín a pod tlakom týchto skutočností usilujú sa vyrovnať so javmi spoločenského a verejného života.

Úpadok a rozvrat rímskej ríše mal nesmierné následky na ostatných oblastiach ľudského života a trvalo storočia, kým sa zase život "usadil" a vznikli základné podmienky a to minimálne pre ideovú tvorbu. Politický úpadok mal za priamy následok úpadok myslenia a to v takej forme, že stále sa musíme pútať, ako to bolo vlastne možné. Je to dôkazom, že niet tej vysokej spoločenskej organizácie, ktorá by sa nemohla zrútiť a tak spôsobiť, že ľudstvo je uvrhnuté mnoho storočí späť vo svojom závratnom vývine. A keď dnes sa zamyslíme nad nebezpečím, ktoré hrozí súčesnému ľudstvu, nie sme ďaleko od toho, keď surová soldateska rúcala diela stáročí rímskeho impéria a znivočila základy normálneho pokroku. I dnes by sme sa mohli najsť s jednoho dňa na druhý, v takom položení, že ten, kto ešte včer atvoril vysoké duchovné hodnoty, bude dnes sa skrývať v nejakej jaskyni a zdivočí tam, lebo musel by sa starať o celkom primitívne potreby zachovania života.

Nemusia prísť vždy katastrofy tohto druhu, ale prichádzajú na ľudstvo pliagy menšieho rázu ako bola napr. druhá svetová vojna, ktorá znamenala po mnohej stránke určitú hranicu vo vývine ľudstva, či dobrú alebo zlú, to uvidí možno naše, ale celkam iste budúce pokolenie. V tej-

to vojne nešlo len o staré napätie francúzsko-nemecké alebo vzájomnú žiarlivosť anglicko-nemeckú, ani nie o "Lebensraum", lež o zápas ideí, hlásaných národným socializmom nemeckým, proti kánonu kresťanských ideí, ktoré tvoria základ našej západnej kultúry. Táto vojna bola bybojovaná a zrútila sa aj umelá konštrukcia ideí, ktorú niektorí Nemci nasilu dávali do súvisu s inými otázkami rázu hospodárskeho a sociálneho. Myšlienkové napätie, ktoré sa utváralo v Európe a na svete hlásaním násilných ideí národného socializmu (na Slovensku sme mali tie isté starosti; viď moju knihu *Slovenský národný socializmus,* 1941 a *Warum eine éreie Slowakei?,* 1944, v ktorých som odsúdil myšlienkovú podstatu onej sústavy) nemohlo ostať bez vplyvu na mysliteľov a tak po druhej svetovej vojne sme svedkami markantného presunu záujmu od otázok národnostných ku otázkam mravným a právnym.

Máme ešte v pamäti veľký boj ideový, ktorý preplnil celé 19. storočie a prelial sa celou silou do tohto storočia: Herderove a Hegelove myšlienky otriasali Európou, rúcali štáty a dávali vznik novým útvorom v mene zásady národnostnej. Prvá svetová vojna niesla sa v znamení tohto princípu a svetový pokoj mal byť uzavretý na jeho základoch. Aspoň taký bol úmysel, i keď vieme, že jeho prevedenie v skutočnosť bolo hotovým nešťastím a základom novej vojny. Namiesto starých mnohonárodných štátov vznikli nové (ČSR a Jugoslávia), v ktorých sa národy dovolávali národnostného princípu a v jeho mene žiadali slobodu pre seba. Nikdy toľko dobrej vôle nevyznelo tak najalovo ako v Paríži na mierovej konferencii.

Eštte dlho po prvej svetovej vojne knižný trh ako aj odborné filozofické časopisy sa zapodievali otázkou národnostnou. Ona bola hybnou silou udalostí celého jedného storočia a nemohla len tak rýchlo odznieť. Otázka národa a jeho práv ešte ani dnes nie je vybavenou otázkou, lebo ostalo mnoho detailov a mnoho podstatných vzhľadov neriešených a mnoho prakticky nedotknutých. A prejdú celé desaťročia, kým táto otázka stane sa druhoradou, lebo kým ona hýbe každodennými udalosťami sveta a jej prejavy sú predmetom medzinárodných konferencií, nemožno ju podložiť do archívu. Po prvej svetovej vojne ľudstvo bolo pod dojmom zmien, urobených na mape Európy v mene určitej idey a mnohí štátnici a niektorí myslitelia sa učičíkavali nad dobre vykonaným dielom. Úplný prevrat v ponímaní práv národov voči historickým nárokom vládnucich domov naplnil Európu a svet hrdosťou, lebo idea sa stala skutkom (nezáleží na tom, že spotvoreným).

Do tohto tichého vyžívania víťazstva a celkového spohodlnenia vrazil národný socializmus ako prvok znepokojujúci. Cirkev katolícka nemlčala ani chvíľu, lebo išlo o zásadné idey: Pápež Pius ôI. vydal encykliku "Mit brennender Sorge", v ktorej odsúdil podstatné časti ideologického systému nemeckého. Kresťanský ráz západnej kultúry bol vo

vážnom nebezpečenstve. Neišlo o nič menej ako o zosubjektivizovanie idey Boha a práva, i keď toto zosubjektivizovanie bola rázu kolektívneho. Išlo o zbožnenie štátu a jeho neobmedzenej moci nad ľudskou osobou. Prirodžené právo prestalo mať základy v ľudskej prirodzenosti, teda mať ráz obecný, záväzný a platný pre všetky osoby tejto prirodzenosti. Prirodzené právo začalo byť chápané ako prejav záujmu nemeckej krvi: zlo je to, čo škodí tomuto záujmu a dobro je to, čo tento záujem podporuje. Následok: umravnenie nemravnosti; uprávnenie bezprávia; preskupenie hodnôt z obecných na subjektívne. Pri nemeckej dôslednosti nemožno sa diviť následkom uskutočnenia týchto ideí. Ak právo a mravnosť sú prejavmi kolektívnej krvi nordickej, tak bezprávie, páchané na iných je čnosťou. Známe sú dôsledky rasového chápania práva a morálky. Tieto dôsledky by sa boli rozšírili i na iné národy v prípade víťazstva nemeckého.

Je len prirodzené, že reakcia po svetovej vojne niesla sa v tom smere, že myslitelia začali venovať vzýšenú pozornosť otázkom, nadhodeným skutočnosťou nacistického režimu: otázka prirodzeného práva a pozitívneho práva; otázka štátnej moci; sloboda jednotlivca; sloboda a násilie (filozofia násilia); rasová otázka atď.

Táto reakcia stala sa živelným prejavom istoty v právny poriadok, založený na obecnej ľudskej prirodzenosti a niektorí šli tak ďaleko, že sa začali pýtať, aký smysel má právo pozitívne vôbec (por. A. Hartmann, "Kann man heute noch Rechtspositivist sein?", Arch. Rechte-Sozialphil., 1952, str. 272-293). Ten istý autor vyporiadúva sa s otázkou práv ľudskej osoby a štátu vo svetle *iuris gentium* a v znamení kresťanských zásad ("Die Grundrechte der Staaten in Wandel des Volkerrechts, Scholastik 1952, 504-25). Na desiatom medzinárodnom filozofickom kongrese otázka prirodzeného práva tvorila jeden z bodov záujmu (W. E. Hocking, On the present position of the Theory oé Natural Right, in Proceedings of the Tenth International Congress of Phil., 1949, 556-9). Mnohí, ktorí predtým akosi "dvíhali nos", keď sa hovorilo pred 30 alebo 40 rokmi o prirodzenom práve, začali si uvedomovať podstatnú labilitu pozitívneho práva a potrebu pevnejšej opory proti svojvôli ľudí pri moci, ktorí temer vždy hľadajú právne ospravedlnenie svojej ľubovôle. Naproti tomu postavenie tých, ktorí hlásali skutočnosť prirodzeného práva a odôvodňovali ho z obecnej ľudskej prirodzenosti, videli posilnené svoje postavenie nedávnymi udalosťami.[1] Tak Leclercí, známy svojím pätzväzkovým traktátom o prirodzenom práve, prichádza po vojne s námetami pre medzinarodné kruhy (La communauté internacionale devant le droit naturel, Politeia, 1950, 152-9), Funk zdôrazňuje výsostné postavenie prirodzeného práva v pomere k právu pozitivnému (Primat des Naturrechts. Die Tranzendenz des Naturrechts gegenueber dem positiven Recht, Moedling b. Wien, 1953), Guillien zopakúva obecne známe poučky o vzťahu práva

k prirodzenosti (Le droit devant la nature, Rev. de Mé. et de Morale, 1953, 152-169) (por. tiež Lawrence N., Natural right and human nature, Rev. of Metaphysics, 1955, 468-79)

Iní autori upozorňujú na potrebu medzinárodného práva prirodzeného a usilujú sa odvodiť z obecných zásad základné poučky nového kódexu pre vzňahy medzinárodné. Tak Vialatoux J. nadhadzuje tieto myšlienky vo Francúzsku (Réflexions sur la valeur et la portée de l'idée de droit natural international, Vie Intellectuelle, 1953, 15-36), taktiež Trempont (Introduction à une phénoménologie du supranational, Et. phil., 1957, nr. 3, 386-8); v Anglicku Cohen J. (The principles of world citizenship, Oxford, 1954, VIII-104) a Zammit P. N. (The need of international society, Thomist, 1955, 71-87); v Taliansku de Luca P. (La sovranità regli stati nella communità dei popoli, Padova, 1956, ôVI-260).

Od týchto myšlienok je len malý krok ku požiadavku medzinárodného, svetového štátu, ktorý by zamedzil bezprávie, páchané na osobách, rasách a národoch (Bopp L., Philosophie fédérative, Genève, 1952, 235; Del Vecchio G., Intorno agli Stati Uniti d'Europa, Riv. Int. di Fil. del Diritto, 1952, 272-7; Bodmer W., Das Postulat des Weltstaates, Zuerich, 1952, 124; Spinelli A., Dagli Stati sovrani agli Stati Uniti d'Europa, Firenze 1950, XIX-342 etď.). Myslitelia vo všeobecnosti sú za federalizmus či krajový, či kontinentálny ači svetový.

Ak sa mnoho popísalo po vojne o potrebe medzinárodného práva prirodzeného v priamej protive ku bežnému a temer všeobecne prijímanému pojmu pozitívneho práva medzinárodného (o jeho katastrofálnej labilite hovoria dejiny medzinárodných zmlúv), tak nie menej mnoho pozornosti venovali myslitelia otázkam vzťahu ľudskej osoby a štátu. Etatistické teórie nedávnej minulosti a terajšej súčasnosti podriaďujú ľudskú osobu a jej práva štátnemu záujmu a to bez akéhokoľvek obmedzenia. Tieto teórie narušujú základné práva ľudskej osoby, ktorých sa ona nemôžezriecť; ide o práva nezadateľné, ktorých prevádzanie je základnou podmienkou normálneho mravného vývinu osobnosti, ktorý zase je podmiekou plnenia cieľa, pre ktorý ľudská osoba vôbec žije. Teda sú určité hraice pre práva osoby v pomere k právam spoločenstva, ktoré dovoľujú postoj odporu proti štátnej omci, ako zase s druhej strany spoločnosť má právo obmedziť niektoré práva osoby, ktoré by porušovali prirodzené práva iných osôb (napr. obmedzenie vlastnľckeho práva, povinnosť atď.). Druhá svetová vojna rozvírila záujem o definovanie pomeru človeka ku spoločnosti (Blondel M., Conditions essentielles d'une humanité libre dans l'union et la paix, Et. phil., 1948, 126-33; Maritain J., L'homme et l'Etat, Paris 1953, XVI + 206; Chalmers Gordon, The Republic and the person, Chicago 1952, 270; Sturzenegger K., Humanität und Staatsidee, Luzern, 1948, 120; Cassirer E., Staattsmythos, Zuerich 1949, 480; Dana Montaño S. M., El hombre, la sociedad y el estado,

Ciencia y Fé 1949, 48-70, 81-102; Perrier D. N., L'Etat et la personne humaine, Témoignagnes, 1951, n. 49, 267-71 atď'atď'.).

Prenasledovanie Židov nemeckým režimom na základe jeho rasovej teórie dalo vznik ku početnej literatúre filozofickej, ktorá sa vyporiadúva s problémom rasy. Táto otázka nije je viazaná len na Židov, ktorí žiju v diaspore na celom svette ako uzavreté spoločenstvá odolávajúc podivuhodnou silou záoknu asimilácie, lež aj na ostatné mene a etnické skupiny. Tento problém dnes sa už netýka Nemecka, lež Spojených štátov, Južnej Afriky, Stredného východu a iných oblastí rozpálených, rasovými vášňami (Verdun M., Le problème racial, Colombes 1948, 95; Soper E. D., Racism. A World Issue, New York 1947, 304; Zollschau, Der Rassenwahn als Staatsphilosophie, Heidelberg 1949, 112; Ortiz F., El engano de las razas, Havana 1946, 428; Riano I., El racismo, León 1949, v + 108; Lafarge J., No postponement, New York 1950, X + 246) atď. Tak sa zdá, že potrvá ešte dlho, kým takzvané kresťanské národy pochopia základnú poučku Kristovho učenia o láske k blížnému. Sú celkom vážne obavy, že komunistické mocnosti vychytia Západu iniciatívu z rúk a prevedú to, čo Západ previesť nevie pre slepotu svojich vedúcich.

Je len samozrejmé, že katolícki myslitelia kladú si všetky tieto otázky v perspektívach večnosti. Ide tu nielen o už známe poučky tomistickej filozofie o štáte a spoločnosti vôbec (Rommen H., The State in Catholic Thought, Saint Louis 1947, vIII + 747; Monzel N., Die Nation im Lichte der christlichen Gemeinschaftsidee, Bonn 1949, 32 atď'.), ale aj o prvé pokusy "teologie národa" a "metafyziky národa" (Lefèvre L. J., Philosophie et Tháologie de la patria, Uensée Cath., 1951, 8-22; Scott Murdoch, A philosophy and theology of the state, Domin. Stud. 1953, 171-9; Fuchs J., Lex naturae. Zur Theologi des Naturrechts, Duesseldorf 1955, 189 atď'.).

I keď výraz "metafyzika" v tomto súvise znie viacej ako teleológia národa, predsa je príznačné, že mnohí si uvedomujú nesmierny smysel národnej skutočnosti pre ľudskú osobu a jej teleológiu. Výraz "metafyzika národa" bude treba ponechať pre otázky, ktoré súvisia s podstatou národa, a nebude iste dlho trvať, že sa objavia pokusy o ontológiu národa.

Národ a ľudská osoba budú ešte dlhé roky zapodievať mysle filozofov a nemožno predvídať, že by v dohľadnom čase táto tématika bola zatlačená do pozadia inými otázkami a to napriek a možno práve pre veľký pokrok na poli technickom, ktorý nemôže úplne zaujať myseľ človeka.

---

(1) To neznamená, že zvíťazilo prirodzené právo ako také a žeby bola rešpektovaná všetkými ľuďmi a zvlášť tými pri moci jeho absolútna záväznosť. Toto právo je ďalej šliapané a bude dotiaľ, dokiaľ budú ľudia na svete. Mocipáni vidia zlodeja na úkor prirodzeného práva len u druhých, nie u seba.

PIESEŇ O SMRTI

Rudolf Dilong

I.

Hľa, stretajú sa tvoji milenci, sťa s diaľkou postilióni.
Čo im je jar! čo vrelé mesiace! čo hlbky dní!
pohľadmi strhujú sa, ako lúka lúku,
žijú a zomierajú v rose vlaňajška, sťa divá jabloň pri lese,
dážď prší na nich s celou ťarchou oblohy,
odbehnú z poľa do sna pre svoj návrat belostný,
ako keď škovran zletí s nebom k chlebu nášmu na roli
a odohnať ho nemožno, ni ľudí v jeho blízkosti.

Tam prostred klasov oltár zažíha sa Božstvu večnému
a nové svety vzniknú so zrnom a hroznom na stole,
stvorenie sveta bozk od tvorov dostane,
Boh, ruží architekt a nakladateľ piesní potokov
vznesie sa nad všetkými lásky prístavmi,
pre našu nedočkavosť, pre náš sen, pre naše príchody.

Ty, ó smrť, si sa nepoznala v chvíľach odletu.
Čo mohli vedieť vtáky nepresné a sťahovalci vzrušení!
čo mohli odniesť zo spomienok jesenných a prchavých,
keď nebola v nich hlbšie tvoja prítomnosť!
Čo mohli vidieť albatrosy v mora vlhkosti,
keď tvoje svety boli zapálené, ako kolo hviezd
a ako sny na odchode, čo cesty nemajú a nejdú nakrok ďalej!

Máš jedno meno, ako ruža ružou volá sa, keď zakvitla
a ako majorán, keď vonia pri raňajšej modlitbe,
ja nenáhlim sa dať ti iné pokrstenie turičné,
vydýchnem ťa na kvet a dych môj neuväzníš
ni na lúke, ni v parku jesennom,
kde rukami sa vystieram, sťa strom ku nebu, neviem ako,
kde zrakom zbieram list po liste, neviem po kom
a neviem, prečo posielam ti pozdrav svoj po komsi vzdialenom.

Potom keď zdvihnem oči ku večerným bludičkám,
viem, tiahne kdesi oblohou tvoj Veľký voz,
po nebi preváža sa, duchmi naplnený,
kto im vie mená? kto ich vidí zo zeme?
snáď oráč poľa, keď sa prežehnáva nad ránom,
hovorí rečou ich a ty ho počúvaš
v premenách hôr a vôd,
znova sa stávaš prameňmi a silou oblakov,
tvorí sa tvoja kolíska, tvoj brázdy tok, tvoj vínny kolobeh

a verní sme ti, ako nebešťania,
vtedy keď s tebou hovoríme, ako s roľníkom
keď kríž urobíš za mrku a lesy zahučia a vietor poduje,
z balvanov štítnych navrú prúdy hmiel,
z mlčania zeme medokýše vytrysknú
pri tebe, matka Gigantov, ó matka všadeprítomná!

Ó čo je ľuďom prejsť cez noci pastierske
a stretať krok tvoj, čo svoj šepot stratil nad zemou,
tvoj predvčerajšok dnes, tvoj ľahký rytmus Habanéry,
tvoj tanec Samba, tvoje oči s jasmínmi!
čo im je hľadať nenájdenú hudbu
v odchode oblaku, čo stopy nenechá,
keď ty sa dívaš na zem mŕtvu,
na zapálené more, ktoré hlcú básnici
a na blankyty tesné, z ktorých clowni unikli!

Od doby Genezis sa vraciaš k ránu nedele,
v kráľovstve ľudstva pozvaná si ku stolu,
v takýto čas tvoj sprievod duchov príde až na chotár náš,
až na prah veľkomest, až na prah dedín sviatočných,
slávnostne, ako na hlas budíka, sa zabúdzajú ulice,
je plno sveta, otvárajú obloky,
do všetkých domov vôjde siedmeho dňa dych,
tvoj plameň modlitby a ruky belostné,
posledná zástavka, tvoj voz so žatvou,
tvoj hlas, tvoj krok pre posvätenie chvíle,
tvoj pohár vína pre stvorenia smrteľné.

II.

Svet nie je ešte známy, nie je slávnostný,
nie všetko sviatočné nám patrí,
ó nie je slobodná ni zem, ni pieseň
a láska nie je objavená
a bolesť neobjatá, ani odpustenie vín.
Ty, smrť, si sama, žiješ, prúdiš na dne všetkých čias
a tvár si vidíš, ako nad vodami panna oblohy,
Lorelaj vnára sa do nekonečnej osamelosti,
tak beží tvoja jar a cyklus tvojih veršov naspät ku tebe
a potoky, čo unikajú pod brehmi, sťa vrční samotári,
stulia sa k nohám básnikov,
a trubadúrov, ktorých rosa ovinie
a veľký čas a vety neskončených hovorov,
mnohí už vigílie s tebou prežili, ó matka dôb,
a ešte miesta je pre všetkých,
čo píšu na svoj hárok spev o tebe, o potoku rajskom,
keď svet je ešte nie dosť veľký, nie dosť sviatočný.

Kto stačí preniesť svoju pieseň k piesni anjelov,
žiť bude dlhšie v celej nádeji a v celej pohode.
Ty poznáš každú slabiku, keď deti dlho plačú do vekov,
spolu sa priblížite k hemisfére oblakov a mágov,
ktorí sú neodbytným papršlekom poludní,
sú útoční a prudkí,
násilne objímajú nás,
vždy keď sa na nich zahľadíme, máme v očiach dávny raj,
pomedzi záhrady sa vracia zrak náš, rozprával by s ružou ktorousi,
ale hneď tajomne sa vzdiali Cherubín
do bezhraničných hodín bez hodín,
ó prestrieť chceme sa na zemi k ústam tvojho kalicha,
ó zomrieť chce sa nám pri jednom opadnutom lupienku.

Povedz nám, kedy dosiahneme Henochov koč ohnivý,
čudesný, náhly, bezmenný!
Pred tebou vznáša sa sťa zjavenie,
sťa stálice, sťa bodky hviezdnych bežencov
a vesmír hlce ich a vesmír nesmierny nás zaznáva,
my nie sme jeho sprievod kráľovský,
my sme sa zahľadeli za ním v dojatí,
sťa deti za lodičkou z papieru, čo išla dolu potokom
a za ňou v zbore zavolali sbohom,
a Henoch letí, beží večný vetroň náš
a všetci pri ňom zmĺkli sme na dlhé tisícročia.

Ty mĺkva si a slovo nepovieš a horíš ako Pythia
v krajine s tajomstvami,
tichunko poznačuješ život tých, čo pijú z tvojich videní,
počiatok tvoj je v nás i plameň, čo nás spaľuje,
vo výškach tajuplných Boží duch náš popol pozbiera
a dá mu Božiu teplotu a nám viac neba, ako blankyty,
s ktorými večne hádame sa o svoj osud,
lebo si myslíme, že hviezdy vedú nás a hviezdy majú moc,
ale cez tvoje údolia sa navraciama k sebe samým
a tvojmu pohladeniu nikto nevyhne,
ó extázie kvet!

Pozri len, ako horia poľné chodníky
po deťoch s košíčkami fialôk,
prešli po grúňoch bosou nôžkou,
pomedzi tŕnie, ako duch tvoj pomedzi nás
a stvorili si modlitbu a hľadeli ti do tváre.
Kto pochopí, že v dušiach nevinných sa hýbu svety
a z kolies týchto hodín rodí sa ich stráž!
Kto pochopí, že v boji rovnováh o zem sa s deťmi spájaš
a ponad každý ľudský chodník prenesú ťa s kvietkami!
Ostávaš potom vo vázach, sťa chvíľa rokov posvätných,
ktorú nám matka dávno zaspievala: spi, môj anjelik!

Etnická a jazyková samobytnosť Slovákov v tézach súčasných literátov na Slovensku.

J. M. Kirschbaum

Knižná produkcia na dnešnom Slovensku je nesporne bohatšia ako kedykoľvek predtým a zasahuje všetky obory vedy a literatúry. Túto skutošnosť by bolo zbytočne popierať alebo nevidieť jej pozitívne stránky preto, že nesúhlasíme s režimom nanúteným Slovensku Moskvou a Prahou a s pričlenením Slovenska k Česko-Moravsku proti vôli slovenského národa a zásadám samourčenia.

No väčšina kultúrnej tvorby na Slovensku je dnes až groteskne spolitizovaná. Agitačný politický slovník v jazykovedných úvahách Štefana Peciara alebo v Tibenského[1] literárnych esejách proti staršej alebo exilnej slovenskej literárnej a vedeckej tvorbe, alebo Mrázovo, Pišútovo a Brtáňovo aplikovanie "marxistických hľadísk" na literatúru, keď ide o Hronského, Žarnova, Dilonga, Šprinca, Strmeňa atď', je absurdným znehodnocovaním toho, čo sa na Slovensku pozitívne tvorí, a vylučovaním hodnôt z kultúrneho imania Slovákov, ktoré bez ujmy vylúčiť nemožno. Nehovoriac o tom, že toto spolitizovanie kultúrnej tvorby na Slovensku zapríčiňuje odrezanie státisícov Slovákov ,žijúcich v slobodnom svete, od celého súčasného kultúrneho života na Slovensku tak, ako nikdy predtým. Po prvý raz v našich moderných dejinách Slováci na Slovensku a v ostatných častiach sveta nemajú nijakých kultúrnych stykov a nečerpajú zo spoločných národných fondov.

Žijeme aj kultúrne v dvoch celkom uzavretých svetoch a to nie vinou Slovákov v slobodnom svete, ale preto, že kultúrna a vedecká tvorba na Slovensku je v službách komunistickej ideológie s českých dominačných snáh, ktorým vyhovuje každé oslabenie slovenského národa. Odrezanie od kultúrneho života slovenského a postavenie do antagonistického postoja proti všetkému, čo sa na Slovensku a vice versa medzi Slovákmi v ostatných častiach sveta tvorí, je veľmi účinným prostriedkom oslabovania Slovákov. Preto aj komunisti, aj Praha, robia všetko, aby sa v tomto smere pokračovalo.

Slováci v slobodnom svete nemajú možnosti zmeniť tento stav. No kultúrny a ideový vývoj doma nemôže nám byť ľahostajný a žiada sa preto, aby sme k vážnejším zjavom v kultúrnom živote na Slovensku zaujímali stanovisko.

Týchto niekoľko poznámok, ktoré sa vzťahujú na celú kultúrnu tvorbu na Slovensku, je úvodom k tézam alebo lepšie povedané k hypotézam súčasných literátov na Slovensku o etnickej a jazykovej samobytnosti Slovákov, ktorá je predmetom vedeckých a kultúrnych pracovníkov rozličných oborov, od jazykovedy a histórie po archeológiu a dejiny umenia.

Keďže súčasnému režimu nebolo možno prejsť ponad skutočnosť etnickej a jazykovo-kultúrnej osobitosti slovenského národa, lebo za hádkami o nej položilo bodku šesťročné jestvovanie slovenskej štátnosti, ktorá má zásluhu aj na odchovaní a umožnení vedeckej práce takmer všetkým súčasným vedeckým a kultúrnym pracovníkom na Slovensku, dnešní literáti na Slovensku dostali príkaz nájsť aspoň novú interpretáciu. Vedecké, aj polovedecké práce sú preto plné pokusov o nové tézy a hypotézy, vychádzajúce z "marxisticko-leninistických" prípadne "stalinovských" (viď úvod Štefana Peciara k Pravidlám slovenského jazyka) princípov.

Jazykovedci, literárni historici a kritici na dnešnom Slovensku sa snažia vysvetliť určité zjavy v slovenskom národnom živote pomocou tzv. dialekticko-materialistickej metódy, ktorá nevychádza z premís objektivisticko-pozitivistických a na nich vykonštruovaného pojmu vzniku národnosti a národa, ale zložitú problematiku vývoja národnosti a vzniku národov sa snaží vysvetliť triednym zápasom. Vznik národnosti a národov je podľa metódy dialekticko-materialistickej podmienený politicko-sociálnymi podmienkami a vývojom a preto literáti na dnešnom Slovensku sa pokúšajú touto svojou metódou vysvetliť aj dve základné otázky slovenského národného života: vznik a vývoj slovenskej národnosti a slovenského národa a jeho spisovného jazyka.

Tézy alebo lepšie povedané hypotézy, ktoré jazykovedci a iní kultúrni pracovníci na dnešnom Slovensku dialekticko-materialistickou metódou vykonštruovali, prinášajú niektore nové pohľady na slovenský národný vývoj a slovenskí jazykovedci, literárni historici a kultúrni pracovníci v slobodnom svete by sa mali s nimi vyrovnať.

Pisateľovi ide nateraz skôr o marginálne poznámky, než o rozbor alebo uzávery z nekomunistického hľadiska, skôr o nadhodenie problematiky k diskusii, než o vyjadrenie zásadného postoja.

V súvislosti s otázkou etnickej a jazykovej samobytnosti predmetom štúdia a úvah je najmä Veľká Morava a jej etnické zloženie a vznik spisovnej slovenčiny, prípadne funkcia češtiny v slovenskom živote v stredoveku. Ako sa dnešní vedeckí pracovníci vyrovnávajú s týmito otázkami?

1) ETNICKÁ SAMOBYTNOSŤ SLOVÁKOV A VZNIK SLOVENSKEJ NÁRODNOSTI

Otázku národnej osobitnosti Slovákov, alebo inými slovami, kedy vznikla slovenská národnosť, nemožno riešiť bez zodpovedania otázky, aké etnické, prípadne kmeňové zloženie mala Veľká Morava. Českí historici, ale aj jazykovedci (Novotný, Trávniček, Chaloupecký a v slobodnom svete F. Dvorník) nástojili prirodzene na tom, hoci nebolo pre to vedeckých dokladov, že to bol prvý "česko-slovensky" štát, že jestvoval "československý" jazyk pred neskorším rozdelením na český a slovenský literárny jazyk spoločného kmeňa atď. Táto téza mala slúžiť k splynutiu Slovákov a Čechov v jeden národ, bola nevedecká a medzi Slovákmi prijímala ju poväčšine len evanjelická menšina.

Slovenskí vzdelanci od sedemnásteho storočia, ba aj prv (Szölosi, J. B. Magin, Juraj Papánek, Matej Bel, Juraj Sklenár, Juraj Fándly, Samuel Timon, Adam Kollár, Ján Severíny, Juraj Rohony), ktorí boli bližšie k tradíciam Veľkej Moravy, ako Novotný, Chaloupecký, Trávniček alebo Dvorník, pokladali Veľkú Moravu za prvé slovenské kráľovstvo, čomu Hollý dal výraz vo svojich troch eposoch, Ľ. Štúr vo svojom celoživotnom diele, ale aj v spisoch *Starý a nový vek Slovákov* a *Das Slaventhum und die Welt der Zukunft,* neskôr Škultéty vo svojich *Črtách zo slovenskej histórie* a v novšej dobe Hrušovský, Rapant, Stanislav a iní.[2]

Účasť českých kmeňov v živote Veľkej Moravy slovenskí vzdelanci, aj historici a jazykovedci obmedzovali na krátke obdobie rozširovania vlády Svätopluka na okolité územia, teda na 10 maximum 15 rokov, pričom pričlenenie českých kmeňov bolo buď mečom,[3] alebo na základe dohody s Arnulfom a české kmene nadvládu Svätopluka tak ťažko niesli, že pri prvej príležitosti, ktorá sa im naskytla po Svätoplukovej smrti, sa od Veľkej Moravy odtrhli a dali sa znovu pod nadvládu Bavorska. Ťažko pripustiť, žeby sa české kmene boli odtrhli od Veľkej Moravy, keby ju boli pokladali za svoj, alebo aspoň za spoločný štát. Českí historici za posledných sto rokov prehliadali však aj historické faktá aj logiku a v snahe obohatiť český národ o "slovenskú vetev", tvorili teórie o kmeňovom a jazykovom zložení Veľkej Moravy tak, ako to slúžilo českým politickým zámerom.

Ako sa v tejto situácii, medzi tézami českých historikov a slovenských vzdelancov od stredoveku až po nastolenie komunizmu, zachovali súčasní historici, jazykovedci a literárni historici?

Aplikovaním marxistických téz na výklad slovenských dejín pokúsil sa obdobie Veľkomoravskej ríše a jej etnické zloženie vysvetliť hneď po vojne Ján Dekan vo svojej práci *Začiatky slovenských dejín a*

Ríša Veľkomoravská.[4] Dekan v podstate prevzal všetky tézy staršej slovenskej históriografie, najmä Škultétyho a Hrušovského a zopakoval ich iba v marxistickom slovníku, vysvetľujúc rozličné dejinné zjavy sociálnymi zápasmi a hospodárskymi pomerami. Pokiaľ ide o etnické zloženie a územné centrum Moravskej ríše, Dekan správne prijal interpretáciu názvu Moravania (prvý raz spomínaný v *Annales regni Francorum r. 822)* ako názov topografický a nie kmeňový, ako "rozlišovacie znamienko pomoravských Slovencov od ostatných Slovienov" (str. 42). "Územný, hlavne však politický vzrast moravského štátu v druhej polovici IX. storočia — píše Dekan — má za následok, že pôvodne topografický názov "Moravania" dostáva eminentne politický charakter a v tomto etatistickom zmysle sa potom užíva pre obyvateľov moravského štátu vôbec — vyjmúc Čechov a Srbov, ktorí patrili len krátku dobu k Svätuplukovej ríši. Pád Veľkej Moravy prináša v tomto ohľade návrat k pôvodnému topografickému významu mena a obyvateľstvo východných častí bývalého moravského štátu, t. j. územie Slovenska, okrem ojedinelých reminiscencií toponomastických, nazýva sa svojim starým etnickým menom Sclavi, Slovieni, čiže Slováci".

Dekan šiel ešte ďalej a hovorí, "ani Niederleho a Chaloupeckého téza, ktorá v Slovienoch dnešného Slovenska vidí iba časť českých Slovanov, tvoriacich základ moravského štátu, nie je však správna". Ba Dekan vyrovnáva sa aj s prvým štátom Slovanov, Samovou ríšou, a v tejto súvislosti hovorí: "Veľmi dlho sa hľadal jej stred v Čechách, ale novšie výskumy Horákove a Rapantove lokalizujú centrum Samovho štátu do Pomoravia a tento názor sa dnes už všeobecne ujíma".[5]

V obsiahlom sympóziu, vydanom roku 1956 pod názvom *O vzájomných vzťahoch Čechov a Slovákov* sa k tejto otázke vracia niekoľko autorov. Čechov aj Slovákov. Úvodnú štúdiu má Jaroslav Böhm s charakteristickým názvom "Velká Morava — První stát Čechu a Slováku" a druhú štúdiu má Peter Ratkoš pod názvom "K otázke etnického charakteru Veľkej Moravy".[6]

Česká úvaha Jaroslava Böhma je pozoruhodná tým, že priznáva, že stred Samovho štátu "nebyl v Čechách, jak se dříve šmahem soudilo, ale nekde v moravských úvalech, a v dunajském údolí, jak na to poukázal Horák, po nem Mikkola a Rapant", ale pokiaľ ide o Veľkomoravskú ríšu, ktorej pripisuje veľký dejinný význam, Böhm svoju úvahu končí: "Ríše Velkomoravská je společným dílem českých a slovenských kmenu, lišících se od sebe tehdy nejvyše malými nářečními rozdíly, a je také společnou pýchou a hrdostí její kultúrní obsah a význam. Je také poučením i pro naši generaci, budující nový socialistický řád, spravedlivý ku našemu lidu, společný obema našim národom, kteří se vyvinuli ze společného kmene."[7]

Za touto českou tézou, ktorá je ničím iným než variantou téz predošlých českýhc historikov a jazykovedcov, je uverejnená Ratkošova úvaha, v ktorej tento hovorí, že Dekan pri "hodnotení etnického charakteru Veľkej Moravy správne poukázal na domáce označovanie naddunajských Slovanov termínom "Slovené", pričom termín "Moravani sa "hodnotí ako topografický" a "územné jadro veľkomoravského štátu" sa rozprestieralo podľa neho "od Českomoravskej vysočiny po rieku Tisu a od Dunaja po horské hrebene Karpát". "Veľkomoravský štát vznikol" — podľa Ratkoša — "spojením moravskej a nitrianskej oblasti pod jednou kniežacou dynastiou, čo neznamenalo iba utvorenie väčšieho štátneho celku, ale územie tohto celku tvorilo nedeliteľné jadro veľkomoravského štátu, aj keď oblasť nitrianska i potom vykazuje isté politické odlišnosti . . . "[8]

Pokiaľ ide o Čechov, Ratkoš píše: "Prvou veľkou oblasťou, ktorú Svätopluk ovládol, bolo územie Čiech. Formálnu závislosť českého kniežatstva od veľkomoravského štátu vyjadruje termín "ducatus" — vojvodstvo, kniežatstvo. Aj keď sa české kniežastvo koncom IX. storočia dostalo do závislosti od východofranskej ríše, nemožno jeho význam pre vývin feudálnych vzťahov a súčasne pre zrod českej národnosti už v druhej polovici IX. storočia obísť".

Závery Petra Ratkoša teda celkom protirečia českým záverom J. Böhma. Ratkoš nielen potvrdzuje Dekanove uzávery, ale prichádza aj s tézou, že už v druhej polovici IX. storočia sa rodila česká národnosť, kým na území Veľkej Moravy podľa neho "zrod veľkomoravskej národnosti v prvej polovici IX. storočia bol zákonitým procesom, súvisiacim s formovaním veľkomoravského štátu" a "slovenská národnosť" sa vyvíja podľa neho až od začiatku XI. storočia.

Ratkoš, ktorý pre podopretie svojej hypotézy používa aj jazykovedné vedomosti, nedefinuje, pravda, čo presne myslí pod pojmom národnosti a zdá sa, že predčasne stotožňuje pojem štátnosti veľkomoravskej s pojmom národnosti. No aj v takejto formulácii, ktorá vnáša do tejto problematiky nový prvok, Česi sú vytvorení či z politického alebo kultúrneho vlastnictva Veľkej Moravy a tézu o jej "československosti" aj podľa dialekticko-materialistickej metódy sú neprijateľné.

Dekanove, Ratkošove a ako vidíme ďalej aj E. Paulínyho tézy a hypoteézy potvrdzujú "dialekticko-materialistickou metódou", čo sme už dávno vedeli, že totiž Veľká Morava bola výtvorom Slovanov nitrianskych a pomoravských a česká a slovenská národnosť sa utvárali osobitne na základe kmeňovej diferencovanosti medzi českými a slovenskými kmeňmi, ktorá nastala dávno pred IX. storočím.[9]

Nóvum v Ratkošovej štúdii je jeho téza o jestvovaní veľkomoravskej národnosti, ktorú však nedefinuje a neurčuje jej charakteristické znaky a jej vznik vykladá takto: "Vznik ranofeudálneho veľkomorav-

ského štátu bol nerozlučne spätý s roľníckym obyvateľstvom v údolí Moravy ako i s kniežacou družinou a dynastiou Mojmíra. Pretože triedny charakter vylučuje kmeňové zriadenie, zrod národností treba hľadať už v prvej fáze jestvovania veľkomoravského štátu. V podstate ide o zrod veľkomoravskej národnosti. Veľkomoravskou ju nazývame podľa historického označenia veľkomoravského štátu Konštantínom Porfyrogenetom a na rozdiel od topografického označenia Morava, moravský, ktorý má užší význam. Zrod veľkomoravskej národnosti v prvej polvoici IX. storočia bol zákonitým procesom, súvisiacim s formovaním veľkomoravského štátu".

Rozklad veľkomoravskej štátnosti "znamenal v podstate i postupný zánik veľkomoravskej národnosti" — píše Ratkoš ďalej. "Moravská a nitrianske nárečová oblasť ako základ veľkomoravskej národnosti boli roztrhnuté a tak vo východných oblastiach bývalého veľkomoravského štátu sa začína v XI. storočí na veľkomoravských kultúrnych tradíciach a v cudzom mnohonárodnostnom uhorskom štáte slovenská národnosť, ktorej dočasným strediskom v XI. storočí bola opäť Nitra".

Pokiaľ ide o západnú časť Veľkej Moravy, jej trvalým pripojením k "českému přemyslovskému štátu, v ktorom už v druhej polovici IX. storočia sa začala formovať česká národnosť, postupne zanikajú predpoklady pre rast moravskej národnosti a moravská šľachta a po nej i ľudové masy stávajú sa už v rannom stredoveku súčasťou národnosti českej".

Tento rozklad bol však podľa všetkého pomalý a tak podľa Ratkoša doznievanie veľkomoravskej národnosti možno cítiť v oblasti moravsko-slovenských pamiatok ešte aj z druhej polovice XIV. storočia.

2) VZNIK SPISOVNEJ SLOVENČINY A FUNKCIA ČEŠTINY NA SLOVENSKU

Aj literáti, ktorí sa snažia určité zjavy v slovenskom národnom živote vysvetliť "dialekticko-materialistickou" metódou, vznik a vývoj národnosti viažu predovšetkým na otázky jazykové. Vyplýva to z úvahy Ratkošovej, ale predovšetkým z niekoľkých prác prof. E. Paulínyho, ktorý podľa doterajších publikácií javí nielen odbornú prípravu z oboru jazykovedy, ale aj dosť odvahy svoje názory otvorene formulovať.[10]

Paulíny prijíma tézu, že "najstaršou národnosťou na našom území bola národnosť veľkomoravská, sústreďujúca sa v poriečí Moravy, Váhu a Nitry" a pokladajúc Ratkošovu hypotézu, že veľkomoravská národnosť a jazyk tejto národnosti nezaniká hneď po zániku Veľkej Moravy, ale pretrváva na Morave ešte niekoľko storočí, za "zaujímavú myšlienku, ktorú hodno ďalej premyslieť a rozpracovať'", snaží sa vyvrátiť niekoľko téz: českú mladogramatickú teóriu, podľa ktorej pre če-

štinu a slovenčinu jestvoval kedysi jednotný etnický i jazykový základ pračeskoslovenský, ktorý sa rozkonáril a vyvinul v nárečia československé, ale aj tézu Novákovu, že spisovná čestina na Slovensku v XV. storočí je jazykom tej istej funkcie a tej istej spoločenskej záväznosti ako latinčina alebo že je importom českých pisárov.

Podľa Paulínyho pomalý zánik veľkomoravskej národnosti zapríčinil, že "olomoucka diecéza mala po celý stredovek veľmi živé personálne i kultúrne styky s ostrihomskou diecézou, ktorá bola zasa dedičom veľkomoravských tradícií na uhorskom území"[11] a tak aj český jazyk prenikal na Slovensko nie z Prahy, ale z Olomouca v sfére náboženskej už pred XV. storočím prostredníctvom Moravanov, ktorí prijali jazyk český, ale cítili ešte spolupatričnosť veľkomoravskú so Slovákmi.

"Boli v staršom stredoveku kultúrne styky československé, — hovorí Paulíny — ale tie neboli orientované na Prahu. Ako veľmi dôležitý prostredník tu jestvoval Olomouc ,ktorý pôsobil ako dedič starých kutúrnych tradícií a centár veľkomoravských". Podľa Paulínyho dokonca "možno uvažovať o jestvovaní kultúrnej veľkomoravčiny po zániku Veľkomoravskej ríše". Dôvod pre svoju hypotézu Pauliny vidí v podobnosti náboženskej terminológie v slovenskom a českom jazyku, a v rozdielnosti terminológie administratívnej, cechovno-mestskej a remeselníckej a právnej, ktorá "prejavuje niektoré pozoruhodné odchýlky", čo podľa neho svedčí, že "si ju Slováci tvorili v uhorskom prostredí samostatne".

No aj Pauliny priznáva, že "v obdobiach pred XV. storočím sa čeština používala v obmedzenom rozsahu a s obmedzenou funkčnou platnosťou a neraz iste popri slovenčine v náboženskom štýle", čiže ani táto téza by nepomohla dokázať hypotézy či Chaloupeckého alebo dokonca "marxisticky orientovaného" J. Beliča, podľa ktorých "Slovensko . . . si zachováva souvislost se svojí mateřskou zemí po celá staletí a nepřestáva býti součastí českého národa", čo tvrdí Chaloupecký, alebo že čeština na Slovensku "nebyla přijímaná jako jazyk cizí, nýbrž jako kultivována a nadnářeční, celospolečenská jazyková forma domácí", čo tvrdí Belič.

Pauliny správne hovorí, že "takéto výklady vychádzajú z metafyzickej predstavy pradávnej československej jednoty národnej a jazykovej" a neprijíma ich, ako ich uvedomelí Slováci neprijímali nikdy. No, aby jeho nová téza mohla byť prijatá, bude treba priniesť oveľa viac dôkazov, ako prináša. Podobnosť náboženskej terminológie v slovenskom a českom jazyku môže mať spoločný základ v kultúrnej veľkomoravčine, hoci Bartek v tomto ohľade prišiel so zaujímavými rozbormi, ktoré by svedčili o staršom pôvode slovenskej náboženskej terminológie, a na druhej strane môžu byť dielom misionárskej činnosti, tak

ako slovakizmy v niektorých českých dokumentoch z neskorších storočí. Treba preto vyčkať, aké ďalšie dôkazy Ratkoš a Pauliny prinesú.

Prečo čeština nejaký čas bola užívaná ako spisovný jazyk, hoci už od XVI. storočia silne slovakizovaná, Pauliny vidí príčiny okrem už známych odôvodnení v tom, že "slovenská národnosť sa formulovala v mimoriadne nepriaznivých okolnostiach, v mnohorečovom feudálnom celku uhorskom, v ktorom malo mocenskú prevalenciu etnikum maďarské" a že pred XV. storočím "slovenské meštianstvo a zemianstvo, ktoré sa zreteľne formovalo v národnosť, formovalo sa v okolnostiach, ktoré neumožnili vznik nejakého slovenského hospodárskeho a kultúrneho centra, ktoré by bolo dalo územnú a jazykovú bázu pre samostatný spisovný jazyk", čo iste možno prijať.

Súhlasiť možno s Paulinym aj v tom, že "ako postupovalo formovanie slovenskej národnosti, vzrastala aj potreba používať slovenčinu ako prirodzený kultúrny prostriedok slovenskej národnosti", že "vedomé odpútavanie od českej spisovnej normy bolo v spisbe katolíckej", že "najdôslednejšie zachovávali českú spisovnú normu vo svojich tlačených prácach evanjelici" a že "medzi nimi sa v XVIII. a XIX. storočí stretávame aj s najprepracovanejšími náhľadmi o jazykovej a národnej jednote československej". Pauliny, pravda, nevysvetlil, že tu okrem toho momentu, že čeština bola pre evanjelikov na Slovensku liturgickou rečou, veľká časť z nich bola aj pôvodu českého, ako to otvorene napísal Tablic.[12]

Viazanie vzniku spisovnej slovenčiny na vedomé formovanie sa slovenského národa, Pauliny sleduje aj ďalej a vyvracia niekoľko téz českých, ale aj tvrdenie "marxistického" jazykovedca Eugena Jónu, podľa ktorého odklon slovenských katolíkov od spisovnej češtiny nastal z odporu proti kacírskej češtine. Pauliny správne poznamenáva, že je to nezmysel, lebo keď u katolíkov nastal odklon od češtiny, Čechy boli už katolícke a v rekatolizačnej činnosti na Slovensku bolo tak u jezuitov ako aj františkánov pomerne mnoho Čechov.

V tejto súvislosti Pauliny prijíma dohad, v podstate inej povahy, že totiž katolíci začali používať slovenský jazyk, lebo rímska Congregatio de propaganda fide (zal. r. 1622) nariadila, aby sa v službách katolíckej propagácie používal u Slovanov jazyk miestneho zafarbenia. Ak je tomu tak, nuž katolícka Cirkev v slovenskom živote by mala zásluhu na vzniku spisovnej slovenčiny a tým aj záchrany Slovákov pred asimiláciou,[13] kým protestantizmus by sa javil ako element hamujúci a spomaľujúci slovenský národný vývoj do Štúrovej reformy, a politicko-kultúrne, pravda, i ďalej, lebo myšlienka národnej a jazykovej jednoty s Čechmi našla oporu aj v našich časoch predovšetkým v evanjelickej časti slovenského národa.

Náboženský moment sa Paulinymu však správne nezdá ako hlavný dôvod vzniku spisovnej slovenčiny, s čím možno iba súhlasiť, lebo výskum poézie laických vrstiev ukazuje, že slovenčina nebola obmedzená iba na náboženskú literatúru, ale od XVI. storočia sa objavovala u obidvoch konfesií a v XVI. storočí bolo hodne hlasov aj u evanjelikov o potrebe samostatného spisovného jazyka alebo slovakizovaní češtiny. Zásluhu na spisovnej západoslovenčine majú teda predovšetkým katolíci, ale vzniká a vyvíja sa ako kultúrna potreba aj pre mnohých evanjelikov od XVI. do XVIII. storočia a Bernolák len kodifikoval niečo, čo už jestvovalo a malo svoj raison d'être v potrebách slovenskej pospolitosti.

Svedčí o tom obsah spisby bernolákovcov a preto Pauliny správne hovorí, keď píše, že "u najdôležitejších členov Bernolákovho Tovarišstva, u Bernoláka, Jána Hollého, Fándlyho vidíme celkom inú ideológiu než u protireformačných kňazov XVII. a XVIII. storočia. Je to ideológia slovenskej národnosti v osvietenskom chápaní, ktorá prerastá u najvynikajúcejších členov tejto družiny, u Fándlyho a Hollého, v ideológiu novodobého slovenského národa. Na ňu priamo nadväzovali štúrovci, pravdaže v novšej, modernej koncepcii, podľa vtedajšieho myšlienkového prúdenia európskeho."

"Prechod od bernoláčtiny k štúrovčine je daný v podstate zákonitosťami slovenského spoločenského a jazykového vývinu" píše Pauliny a preto odmieta tézy o nejakej "odluke", "rozkole" a podobne v prípade Štúrovej reformy. "Bernolák kodifikoval svoj spisovný jazyk v čase, keď už čeština ako spisovný jazyk slovenskej národnosti feudálneho obdobia končila na Slovensku svoju úlohu. Štúr nebol zodpovedný za definitívne odstránenie spisovnej češtiny na Slovensku. Za to bol zodpovedný historický vývin" správne uzatvára Pauliny.

Tieto tézy, len s väčším dôrazom na "spoločenský vývoj" ako hlavný faktor v jazykových otázkach slovenských, zopakoval Pauliny dva roky neskoršie vo svojom príspevku pre IV. medzinárodný zjazd slavistov v Moskve pod názvom *Kultúrnohistorické podmienky a spoločenské funkcie bilinguizmu v dejinách spisovnej slovenčiny.*[14]

V obidvoch prácach celý rad svojich záverov, ktoré prinášajú nové pohľady, ale nie nové tézy, okrem hypotézy o veľkomoravskej národnosti a jej kultúrneho dožívania na Slovensku, povedal Pauliny na dnešnú situáciu pomerne otvorene. Preto azda nakoniec prehodnotil význam češtiny pre slovenský národný a jazykový vývoj, aby ostrie svojich téz, v zásade skoro totožných, aspoň vo väčšine prípadov, s tézami "buržoáznych" linguistov a literárnych historikov, v očiach českých svojich kolegov otupil. Jeho formulácia, že medzi češtinou a slovenčinou bol "vzťah rôznosti, vzťah medzi dvoma jazykmi, vzťah bilinguistický",

je prijateľná. No v čitateľovi zostanú pochybnosti, či v otázke funkcie českého jazyka na Slovensku má pravdu Novák,[15] podľa ktorého spisovná čeština na Slovensku bola vypožičaným jazykom s rovnakou funkciou ako latinčina, alebo či je správna téza, že bola importom českých pisárov, ako tvrdí Istvan Kniesza,[16] nakoľko títo pisári ju zaniesli aj inde v Uhorsku, a ba aj do Poľska. V každom prípade spomenuté tézy Ratkoša aj Paulinyho by si zaslúžili, aby sa jazykovedci a literárni historici slovenskí v slobodnom svete s nimi primerane zaoberali a o ich vedeckej únosnosti jasne vyslovili.

Université de Montréal

POZNÁMKY

1. Viď úvod v knihe Dr. I. Kotvana "Bernolákovci", a štúdiu "Vznik, vývoj a význam veľkomoravskej tradicie v slovenskom národnom obrodení" v publikácii "O vzájomných vzťahoch Čechov a Slovákov", SAV, Bratislava, 1956.
2. Na českej strane prišiel s názorom, že Veľká Morava bola štátom "etnograficky predevším slovenským s hlavným kmenem Moravanu" archeolog J. L. Červinka v práci, "Slované na Moravě a Riše Veľkomoravská", Brno, 1927, 31.
3. V. Novotný vo svojich Českých dejinách sám cituje Annales Fuldenses, v ktorých sa hovorí, že Boemani "quos Zwentibaldus dux a consortio et poestate Baioricae gentis per vim dudum divelendo dextraxerat" Viď, "České dejiny", Praha 1912, str. 380.
4. Viď "Slovenské dejiny", Diel II, Slovenská Akademia Vied a Umení, Bratislava 1951, str. 42, 43 a ďalšie.
5. Tamže, str. 43.
6. Viď "O vzájomnych vzťahech Čechov a Slovákov", Slovenská Akademia Vied, Bratislava, 1956, strán 450.
7. Tamže, str. 23.
8. Tamže, str. 25, 31, 34, 35, 36.
9. Aj podľa Ratkoša "výsledky paleolinguistiky, opierajúce sa hlavne o konzonantické zmeny, ukazujú, že slovanské kmene v 4.-8. storočí boli navzájom už diferencované, pričom konvenčné geografické delenie týchto kmeňov z hľadiska jazykových zmien nie je úplne jednoznačné", čo už predtým prijal Weingart vo svojej práci "Rukověť jazyka staroslovénskeho", Praha, 1937.
10. Viď jeho knihu, "Dejiny spisovnej slovenčiny", Bratislava, SAV, 1948, ako aj jeho štúdiu pre IV. kongres slavistov v Moskve.
11. Paulinyho štúdia má názov "Čeština a jej význam pri rozvoji slovenského spisovného jazyka a našej národnej kultúry". Citáty sú na stranách 105, 106, 107, 104, 108, 109, 115 a 119.
12. V tomto smere zaujímavé je svedectvo Bohuslova Tablica v publikácii "Hlasové o potřebe jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky", Praha, 1846, str. 102, kde Tablic tvrdí, že českí protestanti vo veľkom počte sa usadili okolo Myjavy, Vrbového, Lubiny, Starej Turej atď., a keď stratili nádej na návrat do Čiech, zostali trvalo na Slvoensku.

13. V tomto smere už Štúr videl veci správne, keď napísal: "Bratia naši slovenskí katolíci pridŕžali sa tiež v dávnejších časoch češtiny, že ale u katolíkov vždy väčšia príchylnosť k svojim domácim bola, odstúpili skoro od nárečia českého a chytili sa už dávno nášho vlastného počnúc v ňom knihy spisovať a vydávať. Povýšenie nárečia nášho slovenského za reč spisovnú od Bernoláka a požehnaných jeho nástupcov vykonané nevyšlo zo sebavoľnosti, ale z pridŕžania sa domáceho, a z toho poznania, že Slováci len v svojom vlastnom nárečí vykonať môžu. Nárečie naše týmto mužom podstava, na ktorú si zastali, a k ľudu svojmu opustenému a zanedbanému sa obrátili, i česť a sláva Vám . . . " B. Varsík vo svojej knihe o Trnavskej univerzite priznáva rovnako, že "už v sedemnástom století nachádzame u slovenských katolíkov povedomie, že Slováci sú starým historickým národom a že sú priamymi descendentami veľkomoravských Slovanov". Viď "Národnostný problém Trnavskej univerzity", Bratislava, 1938, str. 150.
14. Viď "Československé přednášky pro IV. mezinarodní sjezd slavistu v Moskvě". Nakl. Československé Akademie Věd, Praha 1958, str. 37-47.
15. Viď jeho prácu "Čeština na Slovensku a vznik spisovnej slovenčiny" v Slovenských Pohľadoch, 1938.
16. Viď, Stredoveké české listiny, Budapešť 1932, 141.

R U Ž A

1.

O tvoje meno sa už nepokúšam;
meno je ako hranica.
Lež ty si spočinutie dušiam,
plnosť, čo núka vinica.

Za horou sa tu náhli svet
po členky v strachu, prachu;
no nenachodí odpoveď
na tvoju krásu z nachu.

Belasosť chráni tvoje bytie,
ktoré nič nevie o úzkosti času;
a dennica ťa zdraví na úsvite

s láskou, čo nevie meno vlastné;
jak dieťa, keď prebudí sa zrazu
a mysliac, že je v raji, žasne.

Mikuláš Šprinc

OBLIEČKA SESTIER MAGDALENIEK

Miloš K. Mlynarovič

Hlavným mestom štátu Indiana je Indianapolis. Je to časť amerického stredozápadu. Indianapolis je najkrajším mestom štátu. Slovanov je v ňom málo. Vedú doň mnohé hradské a možno v ňom obdivovať nádherné historické budovy, najmä štátnu zákonodárňu. Toto stotridsaťročné mesto so 400.000 obyvateľmi žije si spokojne a vie si svojich návštevníkov pritúliť. Obyvateľstvo nezarába toľko, ako robotníci na severe štátu v oceliarňach a olejárňach, preto život mesta plynie ustálene a spokojne.

Naša cesta nás vedie na západojužnú stranu medzi ulice Raymond, Capitol a Illinois. Tam v chudobnej štvrti, zaberajúc tri ulice, stoja staré, tehlové budovy, známe ako Ústav Dobrého Pastiera. Budovy obháňa železný plot. Jedna brána vedie do kostola, druhá do úradovne a tretia do garáže a na farmu.

Tieto poschodové červené budovy čnejú ako obrovská postava Nazaretského, ktorý tu nielen stojí, ale žije a vidí, čuje a bedlí. Okolo ústavu žijú poväčšmi chudobnejšie talianske, mexické a černošské rodiny s kŕdľami dietok. Rodiny tieto, najmä tie chorujúce, dívajú sa a volajú na Nazaretského ako na milosrdného Samaritána. Staršie matky cez deň vysedávajú na priedomových schodoch a vyhrievajú si na slnku svoje opuchnuté nohy. Osoby zase, žijúce na pozemkoch ústavu, pozerajú sa na Nazaretského ako na svojho Dobrého Pastiera.

Aj ony si upovedomujú, že ten Dobrý Pastier medzi nimi žije, že ich pasie; že sú jeho a On je ich; že počúvajú jeho hlas, vediac, že ten hlas ich nikdy nesklame. Pozná On každú jednu po mene; každú jednu miluje, za každú je ochotný znovu umrieť. Mnohé, čo sú tu, On vyhľadal; niektorú v húštine a tŕni, inú na okraji priepasti; obviazal ich rany, pohladkal ich a vzal na plecia. Zašepkal im do skrvavených slychov, pozrel sa milosrdne do zakalených očí. Nik na svete nevie lepšie zašeptať stratenej ovečke.

Kto tu príde s dušou a so srdcom, pýta sa: Sme to v Indiane alebo u Júdsku a Galijejsku? Tak sa to všetko podobá.

* * *

Bolo to v júni 1939.

Na rohu zastala s kufríkom pätnásťročná dievčina. Podľa jej atletickej postavy muži i ženy považovali ju za staršiu o niekoľko rokov. Keď zložila kufrík, jej krásna postava sa ešte viac vynímala. Čo ju robilo tak mimoriadne zaujímavou, nebola to len jej mladosť a jej krása. Veď ženy

na priedomiach videli neraz vchádzať cez túto železnú bránu do Ústavu Dobrého Pastiera dievčatá, požehnané mimoriadnou krásou a vedeli o pravde, že zväčša len tie krásne padnú, lebo krása býva často prekliata.

Rozeta stála v dievčenskom pasáckom úbore amerického juhozápadu. Kúpila jej ho spolutuláčka, s ktorou prevandrovala malebný juhozápad. Ona vyšla z Ústavu Dobrého Pastiera, vydala sa a teraz Rozeta sa odhodlala zaujať jej miesto.

Stála tu v záplave júnového slnka. Ženy i vtáky pozerali sa na jej kávový klobúčik s vyhrnutou strieżkou; na jej čipkovanú šatku, čo jej viala okolu krku; na jej krikľavú blúzku a sukňu, na bieloružové, krátke pančuchy a biele topánky. Spod klobúka ukazovali sa prirodzene plavé vlasy a slnko prifarbilo jej ruky i nohy svojím bronzovným leskom.

V drevenom sivom domčeku s otvorenými oknami vyhrávajú cigáni a učia sa novú pieseň, ktorú dnes večer zahrajú v nočnom lokáli. Ženám a najmä čarovnej manželke primášovej padla Rozeta do oka. "Hej, kvet čarovný, zkadeže? Kam, to vieme, ale odkiaľ?"

"Hádajte!" Zaleskli sa Rozete zuby a jej úsmev vytvoril dve jamky na jej lícach.

Primáš vyklonil sa najprv z okna a potom vyšiel. Ostatní za ním. Pohľad na Rozetu pripomínal im krásny a horúci americký juh. Zahrali jej La Palomu; jej pieseň, ktorú sa naučila na michiganskom jazere od mexickej mládeže. O chvíľu celá ulica spievala. Spievala i Rozeta. Jej hlas, vycibrený na tuláckych cestách vývodil a vznášal sa ponad drevené domy, ponad staročné stromy a prenikal do otvorených oblokov ústavu a líhal pokojne do ticha katolíckeho a židovského cintorína obďaleč.

No prv, než by ju boli cigáni a zvedavé ženy obklopili, hodila všetkým bozk, zdvihla svoj kufrík a vbehla cez železnú bránu do ústavu. Bála sa, že tá cigánska banda vojde za ňou cez bránu a odvábi ju. Husle vždy vábia.

* * *

Sedí v úradovni Ústavu. Pred ňou na stene visí veľký obraz Dobrého Pastiera a pod ňou v bielom habite matka predstavená. Oči Dobrého Pastiera a oči matky predstavenej vpíjajú sa do Rozety ako krása Arizóny; ticho a tajomne preniká ju sen o novom živote. Oddala matke predstavenej dva listy. Jeden od sudcu mladoletých a druhý od Rev. M. K. Millera.

"Tie dva listy, dcéra moja, vysvetľujú všetko, čo mi treba vedieť. Ako počúvam, máš rada spev a hudbu. Veselé duše sa v tomto ústave dobre cítia. Boh má rád veselých darcov . . . "

'Biele rúcho, biela tvár a biela duša' – povedala si Rozeta o matke predstavenej, keď vyšla z úradovne a nechala pootvorené dvere. Rozeta bola by rozjímala o nej i ďalej, a najmä o tom veľkom obraze Dobrého

Pastiera, keby nebola vošla stará sestra vrátnička, aby ju odprevadila do inej hovorne.

Tu ju čakala výpomocná novicmajstriňa sestra Magdaléne Róza v čiernom habite, s čiernym závojom, s modrým opaskom a s ružencom, visiacom na l'avom boku. Na hrudi sa jej skvel strieborný kríž s obrazom Dobrého Pastiera na líci i na rube s obrazom Matky Božej, pestujúcej Diet'a medzi l'aliami a ružami.

Sestra Magdaléna Róza . . . Z jej pohl'adov, reči a posunkov bolo vidno, že pozná život; nielen tohto sveta, ale aj duchovný život ústavu. Dostala sa zo sveta po tragédiách; má prečo a začo l'utovat'; a l'utuje ako ovečka, ktorú našiel Dobrý Pastier.

"Velebná matka oddala mi tvoje listy. Viem, čo nateraz potrebujem vediet'. Ostatné sa dozviem neskoršie. Ako čítam v listoch, voláš sa Rozeta a ja sestra Magdaléna Róza. Máme teda spoločnú nebeskú patrónku. S jej pomocou sa zaiste porozumieme. Je to tak potrebné."

Rozeta ju počúvala, ale bolo na nej badat', že čaká dychtivo dostat' sa k slovu." Sestra Magdaléna Róza, prinášam Vám pozdrav od kohosi, kto Vás nesmierne obdivuje a miluje — od Paulíny."

"Ó, pamätám sa na ňu . . . Paulína . . . Bola krásna, bystrá, ale mala ešte krajšiu dušu. Spomína si na mňa, ale aj ja na ňu často spomínam. Nemožno ju tak l'ahko zabudnút'. Ako sa má?"

"Vydala sa za mladého a švárneho vdovca s dvomi det'mi. Prevandrovali sme spolu celý juhozápad. Chcela dokázat' sebe i svetu, že sa dá aj čestne vandrovat' a študovat' tak tento boží svet. Nepodarilo sa jej to prvý raz, ale druhý raz hej. Vzala si ma pod svoje krídla. Hovorila si mnoho o svete, ale aj o Vás. To ma sem priviedlo. I ja by som rada bola taká, ako Paulína, ked' vyšla z Vašich rúk."

Dievčatá, ktoré sem došli, dívali sa na sestru Rózu ako na matku, ktorá rozumie vlnobitiu ich mladých sŕdc a vie si s touto búrkou aj rady.

V Ústave Dobrého Pastiera sú trojaké sestry. Jedny sú ctihodné sestry Dobrého Pastiera, druhé sú Magdalénky a tretie konvertítky. Prvé sa starajú o ústav, druhé po zložení sl'ubov ostávajú v ústave a tretie vracajú sa do sveta, ked' sa vyškolili, pokajali, naučili viest' domácnost' alebo iné ženské povolania. Za niekoíko rokov pripravujú sa na čestný laický život a obyčajne po osemnástom roku odchádzajú s prísl'ubom, že sa vrátia pod dobrovol'nú opateru sociálnej matróny mesta, duchovného niektorej farnosti alebo počestnej rodiny. Obyčajne im sestry nájdu vždy slušné zamestnanie, aby sa mohli znovu zapojit' do statočného života.

Sestra Róza odviedla Rozetu do cely, kde sa prebliekla do čistého, jednoduchého pracovného úboru.

Boli tu dievčatá od 12.-18. roku; z rozličných spoločenských tried, rozličných národností. Ked'že práve začali prázdniny, pracovali na farme,

okolo budov, v kuchyni a pri rozličných ženských zamestnamiach. Hojnosť čerstvého vzduchu a pohybu, čistý život — to všetko odzrkadľovalo sa v ich tvárach; v spokojných a zdravých, z ktorých sálala nádej na nový život. Nebolo v nich vyzývavosti, ani otrockej strnulosti. Tvoril sa v nich nový názor na život. Boh zostupoval do ich každodenného života. Dve srdcia — Dobrého Pastiera a Jeho Matky. Silnel v týchto chovankách pocit ľudskej dôstojnosti a ženskosti. No nešlo to len tak ľahko. Bolo k tomu treba nadľudských námah sestry Magdalény Rózy.

Tu je Irena; dvanásťročná, ktorú krátko pred Rozetou doviezli z nemocnice. Prešla všetkými ohavnosťami zla. Hriech nečistoty ju spotvoril. Bočila od iných dievčat a tie bočili od nej. Jej tvár, jej pohľad, jej pohyby — zo všetkého zračilo sa poškvrnenie obrazu božieho, ktorým je človek. Sestra Róza nemohla ju ani na chvíľu spustiť z očú. Ak ju nenašla medzi dievčatmi, pobrala sa za ňou. Dobre jej padlo, že sa Rozeta s Irenou spriatelili. Rozeta za rok svojho tuláckeho života poznala toľko špiny a bahna, že sa jej Irena nezhnusila. Vedela si živo predstaviť, ako ju policajti našli v temnej uličke polomŕtvu a vzali do nemocnice. Sestra Róza i Rozeta nedali jej zúfať.

Alebo Helena; tiež len dvanásťročná. Z poriadneho domu. Zaľúbila sa bláznive do chlapca tiež z dobrej rodiny. Skončil iv bahne a teraz nociami volá ako divá svojho zvodcu.

A čo Barbora? Len štrnásťročná a už vystupovala ako speváčka v nočných lokáloch. Z jej úst sa len tak sypú mená milencov a zvodcov.

No sestra Magdaléna Róza ich všetkých rozumela. Bola kedysi novinárkou. Poznala život a jeho zvody. Vedela, že každé dievča, čo sa tu dostalo, bolo ožehavým problémom spoločnosti. Poznala tie rebelantky, búriace sa proti zariadeniam moderného života. Čo nemohli dosiahnuť zákonite, zmocňovali sa toho ako mravné anarchistky. Dnes sú tu ako nedozrelé, červivé ovocie na strome spoločnosti; ako výkričník proti rozbíjaniu rodín; obete politikárov a podplatenej polície, ktorá dakedy chráni nemravné štvrte miest. Otrávené týmto jedovatým ovzduším, padajú tieto dievčatá do priepasti hriechu.

* * *

Nadišiel sviatok Márie Magdalény, 22. júla. Arcibiskup z Indianapolisu sám previedol toho dňa obliečku a slávnosť skladania rehoľných sľubov. Bolo to na sviatok tej krásavice a hriešnice, ktorá nepovolaná vkročila do domu farizeja Šimona, smelo a pokorne padla k nohám Majstrovým, slzami ich umyla, vlasmi poutierala a natrela alabastrom jeho hlavu. Bola to ona, ktorá počula od Ježiša: "Odpúšťajú sa jej mnohé hriechy, lebo mnoho milovala . . . " I dnes táto mladá a krásna Mária Magdaléna kľačí tu pri nohách Dobrého Pastiera a s očistenou dušou díva sa na tieto dievčatá, vdychujúc do nich neviditeľne silu zdravého, čistého, kajúcneho života.

Stádo Dobrého Pastiera kráča do chrámu. Sprevádzajú ho traja miništranti s krížom a so sviečkami. Za nimi kráčajú konvertítky v modrom úbore, podobnom rovnošate amerických námorníkov s bielym golierikom. Pochodujú nie podľa výšky, ale podľa toho, kedy do ústavu prišli. Preto švárna Rozeta kráča s Irenou, ktorá ešte nemala dosť času vyliečiť sa úplne telesne a na celom jej bytí vidno ešte pustošivé stopy hriechu. Za nimi kráčajú ponížené postulantky. Za nimi Magdalény, ktoré budú skladať sľuby. Nasledujú tie, ktoré už sýuby zložili a napokon za všetkými Sestry Dobrého Pastiera.

Arcibiskup a duchovenstvo kráčajú za nimi. Veľpastier žehná zástup. Na jeho asketickej tvári ihrá si otcovský úsmev. Neveľká ale súladná postava, prezrádzajúca rovnováhu teologických vedomostí a administratívnych schopností.

O hudbu postarali sa sestričky. Nespievajú "Ajhľa, veľkňaz . . .", ale šumia gregoriánske prelúdia.

Konvertítky zaujali miesta na ľavej strane svätyne. Riadne sestry Magdalény umiestili na pravej. V predných laviciach kľačali postulantky. Sestry a duchovenstvo zaujali svoje miesta. Za nimi ľud.

Arcibiskup bol prísny a presný človek najmä pri oltári. Kým sa obliekal do svojho liturgického rúcha, zbor spieval mariánsku pieseň.

(Pokračovanie)

ZBOJNÍCKA

Jozef Varínsky

Keď peklá prú sa o ňu,
bábel, hriech, prečiny,
možno už tratí vôňu
živičnej čečiny.

Tvoj poklad pod kameňom,
či hanbíš sa ty zaň?
Jurkovi opľul meno
červený partizán.

Kde ste, vy plecné plecia,
od sosny do sosny,
keď zdravých na smrť liečia
beťári honosní!

Aká to janosť taju
vo hviezdnej náuke?
Ešte ti ostávajú
dva prsty na ruke.

Zahvizdni z plnej sily,
vylúď hlas vysoký,
nech tých, čo nedožili,
z hrobu von vysotí!

Zbojníci boli hosti
a nikdy hladoši,
múku vám melú z kosti,
Hrajnoha, Gajdošík.

Miešaju v zverskej vôli
v sibírske pirohy.
Juríčko, veď máš školy,
píš lístok trirohý.

Valašku pýtaj nazad,
hotuj sa do surmy,
poď krutú krivdu zmazať,
rátaj sa s pandúrmi!

TRNAVA V JEZUITSKÝCH ZÁZNAMOCH ZO XVI. STOROČIA

Michal Lacko, S.J.

V štvrtom čísle predchádzajúceho ročníka Mostu (VI, 1959, str. 188-190) uverejnil som recenziu významnej práce *"Rímske dokumenty k dejinám Spoločnosti Ježišovej na území niekdajšieho Uhorska, Zv. I.* Už tam som poznamenal, že je to najvážnejšia vedecká publikácia k cirkevným dejinám Slovenska v minulom roku, lebo tento prvý zväzok prináša práve dokumenty týkajúce sa prvého jezuitského Kolégia v Trnave.

V tomto článku neidem sa zaoberať dejinami samého Kolégia, ktoré vo svojom prvom období trvalo od r. 1561 do r. 1567, ani dejinami osôb, ktoré v ňom účinkovali. Tu chcem si všímať iba tých záznamov, ktoré opisujú Trnavu a zvlášť národnostné pomery v nej. Prví jezuiti v Trnave neboli Slováci. Z dokumentov uverejnených vo vyššie citovanom zväzku poznáme mená 46 jezuitov, čo počas trvania prvého Kolégia aký-taký čas sa zdržovali v Trnave. Z nich iba dvaja sú Slováci (Ján Primik a Ján Matejov). Z ostatných boli: 4 Maďari, 4 Chorváti, 9 Nemci, 7 Rakúšania, 7 Taliani, 5 Česi, 4 Belgičania, 3 Holanďania a 1 Španiel. Okrem týchto pre počiatky trnavského Kolégia veľmi sa zaslúžili dvaja Španieli: P. Ján Vitoria, rektor viedeňského Kolégia a P. Hieronym Nadal, vizitátor z poverenia Generála. Prvé zprávy o Trnave máme práve od P. Jána Vitoriu, ktorý bol prvým jezuitom vôbec, čo vstúpil do Uhorska roku 1553, ale len dočasne ako spovedník na dvore grófky Sforza Pallavicini. Potom od r. 1558 vyjednával s arcibiskupom Mikulášom Oláhom o osnovaní Kolégia v Trnave. Rozumie sa, že si šiel osobne pozrieť mesto, kde Oláh chcel usadiť jezuitov, a už z tejto prvej svojej cesty podáva nám svoje dojmy o Trnave. Podobne aj iní jezuiti, čo tam prvý raz prišli. Ak ich zprávy z jednej strany sú zaujímavé, lebo ako cudzinci boli upútaní vecmi, ktoré sa domácim zdajú byť najobyčajnejšie, kým z druhej strany niektoré danosti nie dosť dobre posudzovali, lebo ich nedosťatočne poznali. Ide hlavne o to, že nie dosť dobre vedeli rozoznať Slovanov. Obyčajne si miešajú Slovákov, Čechov a Chorvátov. Najčastejšie ich volajú spoločným menom: Slavi, Sclavi, ale tiež Bohemi. Je to vysvetliteľné tým, že v Prahe už od r. 1556 jestvovalo jezuitské Kolégium a viacerí z našich cudzincov strávili istý čas aj tam. Keďže v školách sa prednášalo po latinsky, nemali príležitosť bližšie poznať rozdiely jednotlivých slovanských jazykov.

No aj tak sú ich záznamy užitočné.

Už Mikuláš Oláh, prosiac od Generála Jakuba Laineza roku 1559 jezuitov pre Trnavu, takto mu predkadá danosti: *"Keďže si želáme, aby [trnavskú] školu viedli a spravovali mužovia učení a bezúhonní z Vášho rádu, ráčte určiť a poslať nám desať členov z Vašej Spoločnosti, mužov učených, zbehlých aj v teológii, ktorí vedia po nemecky, po maďarsky a po slovensky, alebo aspon takých, ktorí sú schopní sa tie reči v krátkom čase naučiť, lebo tie národnosti obývajú trnavský kraj."*[1]

P. Ján Vitoria ešte prv, než sa vydal na cestu do Trnavy, od arcibiskupa Mikuláša Oláha dostal vo Viedni r. 1558 také informácie, že *'Trnava, kde arcibiskup chce osnovať Kolégium, nie je ďaleko od Viedne, asi ako Burgos od Valladolidu . . . "*[2] Konečne počiatkom roku 1559 vydal sa P. Vitoria do Uhorska, aby na vlastné oči videl Trnavu, kde sa malo osnovať Kolégium a Kláštor pod Znievom v Turci, kde majetok bývalej prepozitúry mal slúžiť ako fundácia pre trnavské Kolégium. Cestoval na koči, ťahanom trojkou, čo mu dal k dispozícii arcibiskup Oláh spolu ešte s jedným španielskym jezuitom (František Bordón) a s jedným sprievodcom, ktorého tiež určil Oláh. Po návrate z cesty takto napísal do Ríma: *"Najprv rozpoviem Vám o samom mieste v Trnave, kde by malo byť Kolégium. To miesto je v susedstve cintorína, čo sa tiahne okolo hlavného kostola [Sv. Mikuláša], a nie je pre nás veľmi vhodné. Je dosť bokom od stredu mesta, keďže však mesto nie je veľké,*[3] *všetko v ňom je blízko. Dom [ktorý nám chcú dať]*[4] *nemá svoj kostol, ale museli by sme upotrebovať buď hlavný kostol [Sv. Mikuláša], alebo kaplicu čo stojí nablízko [spravu] uprostred cintorína, a v ktorej sa káže po slovensky.*[5] *Prvý plán bol, že nám stačí hlavný kostol, kde sú kanonici a duchovenstvo,*[6] *lebo podľa ich mienky my sme nemali kázať v kostole, ale len vyučovať mládež v škole, miesto doterajších učiteľov, lebo nás vo vyučovaní považujú za lepších. Keď som im ja vysvetlil, že my potrebujeme mať kostol, a že chceme v ňom aj kázať, zdá sa mi, že rozhodli, že nám dajú vyššie spomenutú kaplicu, ktorá stojí mimo domu v cintoríne, ale vzdialená iba pár krokov. Tiež nakoľko zom zrozumel, chceli by, aby sme kázali v hlavnom kostole po nemecky, a v spomenutej kaplici po slovensky, ako sa to robí doteraz. Keby sme mali niekoho z našich, čo by vedel kázať po maďarsky, mali by sme vplyv na celé mesto, lebo tie tri národnosti obývajú mesto.*

Ešte sa vraciam k domu. Je s ním spojený ešte iný dom, ktorý volajú starou budovou. V tom, zdá sa mi, sú iba dve školské miestnosti, v ktorých vyučujú všetkých žiakov striedavo v rôznych hodinách. Okrem toho je tam niekoľko izieb, v ktorých bývajú chudobní žiaci a niektorí učitelia. Arcibiskup ich vydržiava. Je to teda malý dom, ale predsa väčší než nový. V novej budove, zdá sa mi, je iba šesť izieb. Tri na poschodí a tri

dolu, niektoré hodne temné. V dvoch izbách sú veľké pece. Okrem toho je v dome iba záchod. Chcú, aby sme my bývali v tejto novej budove, hoci aj stará by bola pod našou správou. Mysím, že by tam bolo miesta aj pristavovať niečo, ale predsa nikdy to nebude tak, ako by sme potrebovali. Aj jedna aj druhá budova sú stavby obyčajné, z dreva a hliny, ako sa zvyklo stavať v tom kraji. Zdá sa mi, že by nestálo mnoho všetko to zrúcať a spáliť a vystavať znova. Keď som im spomenul, že aj dom je pre nás nevhodný, aj kostol chýba, odpovedali mi, že nateraz nie je možné nájsť niečo vhodnejšieho na inom mieste, ali všetci súhlasili, že sa budú starať, aby sa časom zaobstaralo niečo lepšieho. Nielen arcibiskup, ale aj prepošt,[7] ktorý je spolu arcibiskupovým sekretárom a dôverníkom cisárovým a ktorý videl naše kolégia v Ríme a vo Viedni a sa mu veľmi páčili, potom vikár, ktorý nás povolal aj do svojho domu, a kanonik Kántor, sú osoby čo sa veľmi zaujímajú o toto podujatie. Monsignor [arcibiskup] s nimi sa radí. Navrhovali tiež, že by sme mohli dostať akýsi kláštor v meste,[8] ale zdá sa mi, že je to v krátkom čase nemožné.

Učitelia, zdá sa mi, sú štyria: Doktor [Peter] Licinius zo Sieny, ktorý vyučuje každý deň katechizmus P. Canisia a aj niečo iného, Nikasius [Van Ellebode] Flám, ktorý bol študentom v Kolégiu Germaniku v Ríme, prednáša gréčtinu 7 hodín týždenne. Neviem, či prednáša aj latinčinu, na pr. z Titelmana. Rektor školy[9] a ešte jeden učiteľ prednášajú grécku gramatiku, rétoriku a ešte niečo z humanistiky. Ako som počul, rektor má niekoľko pomocných učiteľov, ktorí vyučujú miesto neho, za čo im niečo zaplatí. Všetci štyria učitelia viac menej spolu majú plat asi 500 zlatých. Žiakov je asi 200, malých a veľkých spolu, z ktorých iba niektorí trochu platia. Keby škola bola na výške, som presvedčeny, že by sa našlo ešte mnoho a nadaných žiakov. Ako som počul, arcibiskup vydržiava niekoľko chodobných žiakov. Na udržovanie školy arcibiskup dostal akési opátstvo[10] od cisára . . .

Nakoľko vidím, v Trnave nás potrebujú a všetky svoje nádeje skladajú v našu Spoločnosť, lebo vedia, že naši proffesori sú celkom oddaní škole, pilní, a vedia aj niečo pretrpieť. Nakoľko som počul, terajši učitelia sú tam veľmi neradi, lebo sa im zdá, že tá škola nijako neide: ponajprv málo žiakov, potom nemajú dobrý poriadok, a po tretie, lebo žiaci sú veľa zaujatí spevom[11] . . . Čo sa týka ľudí, zdajú sa byť dobrí a tiež dobre stoja . . . "[12]

V tejto zpráve máme vzácnu zmienku o kaplici sv. Michala, ktorá bola už v 18. storočí zbúraná a stála na mieste dnešného biskupského úradu, teda napravo od katedrály sv. Mikuláša. Táto kaplica slúžila pre slovenské bohoslužby, kým v katedrále boli bohoslužby nemecké a maďarské. O kaplici, spomínajúc výslovne aj jej meno, hovorí P. Vitoria vo svojom liste zo 7. mája r. 1560 P. Jakubovi Lainezovi do Ríma:

"Monsignor [arcibiskup Oláh] a aj ostatní v meste, nakoľko som zrozumel, si prajú, aby medzi tými, čo budú prví poslaní do Trnavy, boli dvaja kazatelia: Jeden nemecký, ktorý by kázal v katedrále, v ktorjej mávaju bohoslužby Nemci, a druhý slovenský[12] vedľa katedrály, v kaplici sv. Michala, ktorá hoci je dosť veľká, predsa nemôže pojať, všetkých veriacich, takže mnohí počúvaju kázeň zvonku. Nateraz [v Trnave] niet nemeckého kazateľa, a slovenský je muž chvályhodný, vychovaný našimi vo Viedni vo vedách a mravoch. Monsignor [arcibiskup] chce, aby sme mu pomáhali, lebo si zasluhuje našej pomoci, a bude naším dobrým priateľom.[13]

Konečne po dlhých vyjednávaniach dňa 23. apríla r. 1561 prišli do Trnavy na stálo prví dvaja jezuiti: P. Ján Seidel, Moravan, a P. Anton Ghuse, Flám. Priviedol ich P. Ján Vitoria, pozvaný vtedy tiež na druhú diecéznu synodu. O tejto synode podáva nám tiež zaujímavé zprávy v liste z 10. mája 1561,[14] ktoré nás tu však menej zaujímajú. Dvaja vyššie spomenutí jezuiti hneď sa pustili do práce. P. Seidel stal sa nemeckým kazateľom v katedrále sv. Mikuláša a P. Anton Ghuse vypomáhal v arcibiskupskej škole až do konca toho školského roku. Potom školu prevzali jezuiti a keď upravili budovy a došli aj viacerí spolubratia, medzi nimi P. Tomáš Zdelarič, Chorvát, začalo sa vyučovať hneď po Vianociach ešte toho samého roku 1561. P. Seidel bol prvým rektorom v Trnave. Podľa predpisov mal každé štyri mesiace poslať do Ríma zprávu o všetkom, čo sa robí v Kolégiu. Vo svojej prvej zpráve zo dňa 10. júna 1561 takto opisuje Trnavu: *Je to mesto vidiecke, mesto s nie veľmi vysokou kultúrou. Podnebie je zdravé, obyvateľstvo bez veľkých škôl a veľkej uhladenosti (populus simplex et rudis). Delí sa na tri národnosti: nemecká, maďarska a slovenská. Nemci, hoci ich je najmenej, držia v rukách mesto. Ľudia sa ukazujú vľúdni, pozdravujú nás na ulici. Nemcom sa obzvlášť páčia moje kázne, takže na moje prichádzajú všetci a predošlý nemecký kazateľ ostal bez poslucháčov. Chvália si vzdelanosť kazateľa čo nosí štvorboký biret na hlave [laudan doctrinum concionatoris quadrati pilei], a obučajne ma iba takto volajú, lebo ešte sa neujalo meno "jezuita". Mestskí radcovia a iní poprední páni prichádzajú debatovať o náboženských otázkach a sú uspokojení mojimi odpoveďami. Skoro všetci totiž sú nasiaknutí protestantským učením. Ako som počul ‚najviac sa ho držiu Maďari ‚ktorých je ťažko obrátiť'."*[15]

O národnostných otázkach sa zmienil aj P. Vitoria, keď bol v Trnave rok predtým na prvej trnavskej synode. Dňa 4. mája 1560 takto píše do Ríma: *"Čo sa týka maďarčiny, zdá sa mi, že nie je príliš ťažko sa ju naučiť, hlavne Talianom, ktorých je tu tiež istý počet v meste. Hlavný jazyk je tu asi nemčina. Slovenčina má tiež svoje miesto, ba myslím, že Slovákov je tu viac než Chorvátov a iných. Maďarskí kazatelia tu ne-*

chýbajú, ale nieto nemeckých a slovenských. Vo všeobecnosti ľudia sa mi zdajú veľmi spoločenskí, pestujú priateľstvá a veľmi si vážia vzájomné dary. Niet tu vysokej vzdelanosti, avšak sa mi zdá, že sú to ľudia schopní aj spravovať mesto, aj viesť obchod a iné záležitosti . . ."[16]

Pozrime si ešte zprávu P. Hieronyma Nadala, ktorý roku 1564 prišiel do Trnavy ako vyslanec P. Generála. Vo svojom liste do Španielska, určenom pre P. Antona Araoza z 1. februára 1564 po španielsky píše toto: *"Medzitým čo som musel čakať [vo Viedni] na Cisársku Výsosť, zašiel som navštíviť [visitar] Kolégium v Trnave. Trnava je mesto v Uhorsku, neďaleko tureckej hranice, takže medzi ňou a Trnavou je iba jedna pevnosť, patriaca ostrihomskému arcibiskupovi, vzdialená od Trnavy asi 3 míle.*[17] *V Trnave, hoci nie je veľmi veľká, žijú štyri národnosti majúce štyri jazyky: Nemci, Maďari, Slováci a Chorváti.*[18] *Naši (= jezuiti) si vzali na starosť kázne v hlavnom kostole, kam sa uchýlil ostrihomský arcibiskup aj so svojou kapitulou, keď Ostrihom bol zaujatý Turkami. Spomedzi národností najviac je priateľská ku Španielom maďarská, takže je tam rektorom P. Hurtado Perez.*[19] *Veľmi je tam rozšírená latinčina, hoci to nie je latinčina ciceronovská . . . "*[20]

Aj P. Seidel vo svojej druhej úradnej informácii do Ríma 30. septembra 1561 tiež spomína blízkosť Turkov a iné pozorovania: *"Toto mesto leží na širej rovine, nedaleko Turkov, ktorí ohrozujú stále ten kraj. Mesto je obohnaté hradbami; neni veľmi výstavné. Podnebie má ohromne príjemné [mira coeli temperies]. Na okolitých žírnych poliach sa rodí víno, obilie a iné plody, potrebné pre živobytie. Obyvatelia mesta sa rôznia nielen rečou, zvykmi, ale, čo je najhoršie, aj náboženstvom. Najpočetnejší sú Maďari, za nimi hneď prichádzajú Slováci, ale obe tieto národnosti sa len nedávno sem nasťahovali, ako utečenci pred Turkami.*[21] *Nemci, hoci je ich najmenej, držia v rukách mesto. Ľudia sú od prírody náchylní k nábožnosti, no je nedostatok, čo by ich tou cestou viedli (=kňazov). Je tu síce nemálo kanoníkov ostrihomskej kapituly a iných kňazov, ale tí svojím príkladom viacej škodia, než aby mohli svojimi znalosťami byť na osoh."*[22]

P. Seidel ako som vyššie spomenul bol rodom Moravan, jeho materinská reč bola nemecká, ale vedel aj česky, čo sa mu v Trnave zišlo. Keď P. Tomáš Zdelarič bol z Trnavy odvolaný, starosť o Slovákov mal prevziať práve P. Seidel: *"Čo sa týka rôznych jazykov v Trnave, tu môže byť P. Ján [Seidel] Moravan užitočný, lebo okrem jeho materinskej nemeckej reči bude mu tu užitočná jeho moravská reč, ktorú rozumia i Slováci, i Chorváti."*[23] Práve na to sa sťažoval aj rektor P. Hurtado Perez, keď P. Zdelarič odchádzal: *"Veľmi ťažko sme znášali odchod tohoto kňaza, lebo nemáme iného, ktorý by vedel po maďarsky a po slovensky."*[24] P. Seidel v apríli r. 1563 zaznamenáva, že počas Veľkého pôstu

bolo veľa spovedí, ale bolo by ich ešte viacej, keby boli okrem nemeckého aj iní spovedníci. Osobitne vyzdvihujú, že Slováci túžobne očakávajú, aby čím skorej prišiel nejaký jezuita ich jazyka, to jest slovenskej národnosti.[25] U Maďarov akosi sa neprejavovala veľká oduševnenosť. To isté spomína P. Zdelarič r. 1564: *"V posledné dni Veľkého pôstu, naši kňazi sa celkom venovali spovedaniu. Spovedali sa Taliani, Slováci, Choravti a Nemci. No Slováci viac než iní sa k nám hrnuli, lebo ich je tu veľmi mnoho* [*gens frequentissima*] *a majú málo kňazov."*[26]

Ešte mnoho drobnejších záznamov môžeme nájsť v listoch jezuitov, ako na pr. o obci Ružovej Doline, kde všetci ľudia ostali verní katolíckej Cirkvi zachovávajúc prastaré tradície, zdržiavajúc sa cez pôst nielen od mäsa, ale aj od vajec a mliečnych jedál, inde zas cez pôst nespia na posteli ale na tvrdej doske atď.[27] Medzi iným spomínajú, že v Trnave sú veľké jarmoky na dobytok, a prichádzajú tu kupci nielen z Uhorska, ale aj zo Sliezska, z Čiech, z Bavorska, zo Švábska, z Norimbergu. Pri tej príležitosti niektorí kupci zašli aj do kostola a počujúc kázať po nemecky P. Seidla, obrátili sa.[28]

Nakoniec v záznamoch jezuitov nájdeme opis jednej tragickej udalosti; ohromného požiaru, ktorý dňa 3. apríla 1567 zničil veľkú časť mesta. Opísal nám to P. Vavrinec Maggio, viedenský provinciál, ktorý práve v ten deň prišiel do Trnavy: *"Keď som došiel k Trnave, dňa 3. apríla, bol som svedkom ohromného požiaru, ktorý zničil celú jednu štvrť mesta, kde sa nachádza aj naše Kolégium. V ňom zhoreli skoro všetky naše veci, ale spolubratia neutrpeli žiadneho úrazu. Keď sme sa priblížili k mestu, zistil som, že mestské brány sú zamknuté a mosty zdvihnuté. To zrobili jednak preto, aby ľud nemohol utiecť z mesta ponechajúc ho na pospas úplnej skaze, a jednak preto, lebo sa pochybovalo, či požiar nezaložil nejaký zradca z úkladov Turkov alebo Sedmohradského kniežaťa*[29] *Arcibiskup však, ktorý práve obchádzal okolo hradieb na koni, keď počul, že ja som došiel, nechal nám otvoriť, a tak sme na koči vošli do mesta. Tu sme videli ulice preplnené ľudmi, a vozy naložená najpotrebnejšími vecmi, hotové na útek ak by bolo treba. Taký strach zavinil ten požiar. Arcibiskup dal rozkaz, aby nás prijali do kláštora františkánov, kde nám dali jednu izbu. Tu sa zišli večer všetci naši spolubratia, ustatí a začmudení. Požiar s ohromným plameňom trval asi šesť hodín, a zahasili ho úplne až na druhý deň. Zhorelo 150 domov, niekoľko osôb, a množstvo vecí. Na hlavnom kostole* [*sv. Mikuláša*] *zhorelo drevené ukončenie veží, v ktorom boli umiestené zvony. Keď veže horeli, zvony padali dolu, a bolo nebezpečenstvo, že z jednej strany prebijú klenbu kostola, a z druhej, že spadnú na ulicu a niekoho zabijú. Naozaj spadli a rozbili sa. Po dvoch dňoch vrátili sme sa na zhorenisko Kolégia. Tu ostali skoro nepoškodené dve izby a pivnica.*

Usudzoval som, aby sme niektorí hneď tu bývali a zachránili čo tu ostalo kníh a iných vecí. A tak jedna časť našich bývala v zhorenom Kolégiu a druhá časť — medzi nimi aj ja — naproti v dome istého priateľá, ktorý nam ustúpil jednu izbu. Tu sme aj jedávali všetci spolu. No stalo sa, že o pár dní vypukol požiar práve v dome toho priateľa a všetci museli znovu utekať: Ja som bol práve v tie dni v posteli nemôžuc vôbec chodiť. A tak P. Seidel ma vzal z postele na ruky, ako dojka berie nehluvniatko, a vyniesol ma von z nebezpečenstva. O krátky čas však zahasili požiar a my sme sa vrátili do tej istej izby. Keďže mi všetci otporúčali, o pár dní som sa dal zaviesť do istých kúpeľov vzdialených od Trnavy asi 4 legy,[30] *aby som sa liečil z mojej choroby. Hoci som sa nevyliečil celkom, predsa som sa vrátil z Trnavy omnoho zdravší než som tam šiel, takše teraz môžem chodiť bez palice a inej vonkajšej opory . . .* [31]

Keďže staré Kolégium zhorelo a nové čo medzitým začali stavať na rohu dnešných ulíc Seminárskej a Jána Hollého nebolo ešte hotové, takže sa nemalo kde vyučovať, potom ešte aj pre iné príčiny jezuiti sa rozhodli zavrieť Kolégium a opustiť Trnavu. Tak sa aj stalo v lete r. 1567. Prešlo niekoľko desaťročí, kým sa mohli znovu, tento raz definitívne vrátiť do Trnavy r. 1616.

POZNÁMKY

1. Ladislaus Lukács — Ladislaus Polgár: Documenta Romana historiae Societatis Iesu in regnis olim corona hungarica unitis. Vol. I. Romae 1959. Jednotlivé dokumenty majú bežné číslo a rozdelené sú ešte na odstavce tiež číslované. Z tohoto vydania budeme citovať iba bežné číslo dokumentu a odstavec: tuná Doc. 9 nr. 2.
2. Burgos od Valladolidu je vzdialený 120 km. Trnava od Viedne zdá sa byť vzdialená trochu menej.
3. V tom čase mohlo mať asi 2000-3000 obyvateľov.
4. Bola to škola založená arcibiskupom a ležiaca trochu zľava pred kostolom Sv. Mikuláša. Budova zdá sa jestvuje až dosiaľ.
5. Bola to kaplica Sv. Michala, o ktorej viacej viď nižšie.
6. Kapitula sa preniesla sem z Ostrihomu r. 1543.
7. Gregor Bornemisza.
8. Asi kláštor dominikánov, ktorý vskutku neskoršie dostali a na tom mieste vystavali univerzitu, ako ju vidno aj dodnes.
9. Blažej Zátay. Viď v našom diele Doc. 7, poznámka 13.
10. Krásna nad Hornádom pri Košiciach.
11. Chlapci museli spievať v katedrále pri časoslove kanoníkov.
12. bis: v talianskom originále: "boemo o moravo".
12. bis: v taliansko moriginále: "boemo o moravo".
13. Doc. 16, nr. 8.
14. Doc. 38.
15. Doc. 41, nr. 5.
16. Doc. 15, nr. 5.
17. Pravdepodobne Nové Zámky.
18. V španielskom originále: "Bohemios y Esclavones".
19. P. Hurtado Perez bol druhý rektor v Trnave, po P. Seidlovi, od r. 1562.

20. Epistolae P. Hieronymi Nadal, Vol. II, p. 498 (=Monumenta Historica Societatis Iesu).
21. To platí zaiste o Maďaroch, ale nie o Slovákoch.
22. Doc. 51, nr. 1.
23. Doc. 77, nr. 4.
24. Doc. 71, nr. 3.
25. Doc. 69, nr. 5 "Solebant enim dicere: Utinam cito collegium perficeretur, ut multi essent, quo et nos aliquem nostrae linguae haberemus. Hungari vero non ita desiderabant, praeter paucos".
26. Doc. 88, nr. 4.
27. Doc. 84, nr. 4; Doc. 11, nr. 4.
28. Doc. 49, nr. 2.
29. Ján Žigmund, syn Jána Zápoľského, knieža Sedmohradska v r. 1559-1571.
30. Boli to možno Piešťany?
31. Doc. 146, nr. 1.

D N E Š O K

Jozef Varinsky

Vy dávne výchyty, kde ste to v ošiali,
zázraky smaragdu, idyly mliečove!
Dedove rúbane lopúchom osiali,
plazisko krúti sa pri starom belčove.

V žinčičných nokturnách vy dávni valasi,
odkedy svet poznám, vy ste mi kniežatá.
Predrahá otčina, čo všetko mala si,
v závratoch oblačných, nádhera vežatá!

A dnešok vlečie sa pri kroku ustatom;
Kriste môj, kto príde nad rodom ustrnúť,
hostiu prijímať, tešiť sa s vtáčaťom,
a pieseň vysielať k Božiemu úslniu?!

Úvraťou žehnať sa, položiť na pluh dlaň!
Či to hriech — na vlastnom siať skromné pohánky?
Kedyže,cherubín, vykročíš z Božích brán?
Kde si to zhrdzavel, meč svätej Johanky?

Nech zhynie kasárňa bez spevu, bez kantín,
nech zdivie planéta, v priepasť sa znížia tmy,
bojovať budeme jak cisár Konštantín
a ako Ľudovít budeme križiakmi!

Ak, Pane, skúšaš nás, nie sme rod bojácny.
Dnešok je krvavý, trpíme nemo v ňom.
Prosíme tých svätých, čo boli vojaci,
nech rozkaz vymôžu v boj proti démonom.

S V O J E J Ž E N E

Ján E. Bor

(Básne zo svadobnej cesty v Mendóze)

I.

Slnce a panoráma Cordilier
pri nohách našich šumí, spieva,
žena, ty núkaš mi svoj tichý mier,
pri boku sníš mi, sladká Eva.

Až zobudia ťa vtáčie piesenky,
čo rodia sa pre jagot zore,
spoja sa naše rty, dva lupienky,
sťa s blankytami viníc more.

II.

Chce sa mi hnať od pólu k pólu,
ihrať sa s vami, chvíle šťastlivé.
Dnes opustil som metropolu,
to mesto obludné a bláznivé,
kde vädne rokom každá jar
a pokrýva nás nebo chmár.

Ô bežím sladko do Mendózy,
ochutnať idem lásky tichý svet,
zanechám trud i denné hrôzy:
skladištia s kávou, čaju temný kvet,
všetko, kde vedie život môj
a kúsok chleba ťažký boj.

Tu veľhory nám hučia v sbore
a ja si spievam pieseň o víne,
tak ako dávno na Zobore,
alebo na modranskej rovine,
kde som sa chodil zbaviť dúm
vhrúžený v rodnej hory šum.

Ô žena moja, anjel sladký,
nech znie ti v duši tento rodný hlas,
do kvetovanej tvojej šatky
nechže ti pieseň moja sýpe jas
a radosť, úsmev nesie ti,
čo svety naše presvieti.

III.

O večnej láske spievam ti,
o tichej, odovzdanej piesni,
poznal ju zbožný ľud,
vedelo o nej mesto Ninive,
o smäde úst si spieval Šalamún
a nenasýtnosť bozkov v ódach chválil Omar Chajám,
ja sa tu nechcem cítiť ako hosť,
ja spievať chcem, no slabý som
v údoli našej lásky,
kde potôčik vie vysloviť viac, ako ja viem.
Ô žena moja, nemám ani slov,
pred tebou, ako pred orchideou, som dlho zastal,
koľko je hodín, vôbec neviem,
pri brehoch tvojho čara
strácam i pamäť
a spievam ti len bezo slov,
o večnej láske spievam ti . . .

KNIHY

AN AMERICAN SLOVAK REVIEW

Slovakia-nation ata The Crossroads Of Central Europe by Joseph M. Kirschbaum, Ph.D., LL.D. Robert Speller & Sons, Publishers, Inc., New York, 36., 371 pp., 1960.

This latest work by the distinguished professor of Slavic Studies at the University o! Montreal is a well-balanced, coordinated and well-calculated effort to give thinking people a true picture of the Slovak nation struggling for national freedom and survival since the dawn of western civilization on the Danube from the fifth century down to our atomic age.

Congressman Alvin M. Bentley, M.C. of Michigan writes in the Preface:

> "Professor Kirschbaum in his book "Slovakia-Nation at the Crossroads of Central Europe" has well and effectively argued the case for Slovak independence . . . clearly established the fact that these proud people have every right to make a free choice of their political future . . . his book should be required reading for all those who have an interest in future of the captive peoples of this great region."

In his Introduction, Dr. Kirschbaum gives the reader a genuine historical perspective of the land and its people in a few pages. He presents Slovakia, a country of some 30,000 sqare miles and a population of more than 4,000,000, as the hub of a civilized center of Slavic nations who settled the region after the break-up of the Roman Empire. In a concise sweep of centuries of history, the author traces the fateful course of this small but dynamic nation from the sixth century to the present.

At a time when the history of the Slovaks emerges as an essential work for anyone's library in which one wishes to have a complete historical knowledge of the nations of Danubian area, it is gratifying, indeed, to note that a distinguished Slovak scholar who has the necessary background (fluency in eight languages, diplomatic experience, university research and teaching) has produced a noteworthy and invaluable historical treatise that is at the same time a highly readable work.

It is the author's opinion, shared by many observers and borne out by facts, that Slovakia belongs to western culture. Not in agreement with his views, however, on the matter of the Slovak nation's historic development along autonomous lines are pro-Czech writers and a host of Slavic scholars who cling to the theory that the Slovaks are but an integral segment of the Czech nation. In opposition to this view, the author, supported by a galaxy of Slavdom's noted authorities, maintains that the Slovaks were the predominant nation in Great Moravia of the ninth century. This latter view is bolstered by the fact that the Czechs at the time allied themselves with the Franks and Magyars at the end of the century to crush the kingdom of Moravia. Moreover, the ancient

language of the Slovaks was the old Slavonic as written by SS Cyril and Methodius, the great Apostles to the Slavs on the Danube.

The author cites facts and statistics to dispel a calculated falsehood about the relative illiteracy of the Slovaks. The original university of Bratislava (Academia Istropolitana) dates back precisely 500 years. Trnava University was founded more than 300 years ago. With these university traditions as a background to the educational status of Slovakia, Dr. Kirschbaum compares the number of schools in Slovakia before and after the dissolution of Austro-Hungary. His findings reveal that education-wise the Slovaks were never behind any progressive nation anywhere. Further, the attempt to write off Slovakia as a backward country economically is not in line with the facts in the case.. The country has always been highly productive and self-supporting and its people have always been foremost in literacy . . . so much so, that only about 3% are illiterate.

Never before has a reader of Slovak historical development had the opportunity to learn so quickly and concisely the real story of a country whose destiny has been and still is closely associated with the life of its neighbors, particularly those living on its borders (ie., Slovakia), namely, Czechs, Austrians, Germans, Poles, Russians and Magyars, for, here in a compact volume the author has compressed centuries of history as it occured for a score of centuries in the heart of Europe.

Slovak culture, literature and the language of the oldest people in the Danube region, as well as the democratic traditions of the Slovak nation, are all presented in an intelligible way. Moreover, the complex events that shaped modern Czecho-Slovakia into being by its creators in World War I, and the synthetic state before World War II that led directly to the declaration of Slovak Independence on March 14, 1939 (six months before the outbreak of war) are so arranged and explained as to give the reader a factual and masterful survey of a hectic period in modern history.

American Slovaks are credited with the idea of Slovak independence in the very first chapter. This tribute is based upon the fact that all during the present century the Slovaks here, having been inspired by the spirit of American freedom, have spared no effort to help their fellow countrymen establish a free and self-governing state of their own homeland. To this end they attempted a forward step towards self-government with the Czechs to be equal partners in the formation of the first Republic of Czecho-Slovakia (Cfr. the Cleveland Agreement of 1915 and the Pittsburgh Pact of 1919). When the latter American-Slovak pact with Czech representatives (including Thomas G. Masaryk) was repudiated after the establishment of the republic, the Slovaks, realizing they were denied the right to self-government in their home country, renewed the struggle, and the movement towards a free state of their own was accelerated by both the irrestibile force of freedom and the sweep of external events that resulted in the declaration of Slovak Independence on March 14, 1939. This won the unanimous approval of the national parliament in Bratislava. All the great and small nations of Europe recognized the Slovak Republic and exchanged diplomatic representatives with independent Slovakia in the summer of 1939.

The book is enhanced by more than a score of pictures that illustrate highlights in the history of the Slovak nation. A suitable bibliography of some sixty sources indicates the thorough scholarship that produced it.

Documents and letters relating to the struggle of the Slovaks for their right to self-government and a free statehood are quoted as far back as April 13, 1849, when a group of Slovak deputies submitted a petition to the Ministry in Vienna for national recognition. These, a total of 72, are up to 1955. Thus, not only is this book designed for popular reading but also for serious study by students of history. It will serve to provide them with a basic historical knowledge of the Slvak nation, the land and people, as well as countries surrounding Slovakia, and will give them a reliable insight into the incredibly fascinating story of Slovakia on the Danube.

Andrew Pier, O.S.B.
Director — Slovak Institute
Cleveland, Ohio

P. Olteanu, *Aux origines de la culture slave dans la Transylvanie du nord et le Maramures:* Romanoslavica, Vol. 1, (Bucuresti 1958) str. 169-197.

Romanoslavica sú zborníky vydávané rumunjskými slavistami. Doteraz vyšli tri zväzky. V tomto prvom zväzku je veľmi zaujímavá rozprava profesora P. Olteanu, ktorý je aj v redakčnej komisii.

Ako vieme, mnohé slovanské kmene sťahujúce sa spoza Karpát do Dunajskej kotliny, prechádzali cez dnešné Rumunsko, ba tu aj za dlhý čas ostali, až kým neboli pohltené rozrástajúcim sa rumunským elementom. Za istý čas obidve národnosti žili vedľa seba. Túto symbiózu nasvedčujú mnohé slová, ktoré Rumuni prijali od Slovanov. Náš autor si postavil túto otázku: Ku ktorému slovanskému národu patrili Slovania, čo žili v severnom Sedmohradsku (Transylvanii) a v župe Marmarošškej? Na to sa snaží zodpovedať jednak štúdiom historických prameňov, (ktoré sú však veľmi skrovné), a filologických zbytkov slovanských v rumunských nárečiach tohto kraja.

Z historických prameňov ponajprv dôvodí, že Slovania boli v oblasti severnej Tisy už od III. storočia po Kr. Od VI. storočia už nastálo sa usadili v celej dunajskej kotiline. Študujúc obdobie veľkomoravské, Olteanu drží za pravdepodobné, že počas najväčšieho rozpätia moci Svätoplukovej aj severná Transylvania bola pod vplyvom Veľkej Moravy. Potom si kladie druhú vážnu otázku: Odkiaľ sa dostala slovanská bohoslužba do týchto krajov? Niektorí autori predpkladajú, že z juhu, z Bulharska. No Olteanu s niektorými inými rumunskými autormi razí mienku, že to bolo z Veľkej Moravy. Ako dôkaz uvádza citáty niektorých staroslovanských prameňov, v ktorých sa spomína, že niektorí žiaci sv. Cyrila a Metoda po vyhnaní z Moravy odišli do Dácie, to jest Transylvanie. Ba Olteanu mieni, že sv. bratia keď sa vyberali na Veľkú Moravu vybrali si práve cestu z Carihradu cez Transylvaniu, uvodím Tisy a Dunaja na Moravu. Proti domnienke, že slovanská bohoslužba sa rozšírila v sev. Transylvanii z Bulharska dôvodí, že sama bulharská Cirkev sa poslovienčila iba v polovici 10. storočia, a až potom mohla vplývať aj severne od Dunaja. Ak sa bulharský vplyv uplatnil blízko Dunaja do Valachii, nemal času rozšíriť sa až do severnej Transylvanie, lebo v tom čase tu už zavládli Pečenegovia a Maďari, ktorí hatili bulharsko-slovanský vplyv. V severnej Transylvanii teda musela existovať slovanská bohoslužba už pred príchodom Maďarov a mohla sa sem dostať jedine z dnešného Slovenska.

Všetky tieto dôkazy sú však iba pravdepodobnými hypotézami, z nedostatku výslovných prameňov. Aby potvrdil svoje vývody, v druhej časti svojej práce študuje, do ktorej slovanskej reči patria slovanské slová upotrebované dodnes v severnej Transylvanii. Na základe tohoto rozboru prichádza s niektorými inými slavistami k uzáveru, že tie slová sú slovenského pôvodu, a že teda slovanskí obyvatelia tohoto kraja v ranom stredoveku boli Slováci, a presnejšie ešte: Východní Slováci: "Ainsi El. Moor arrive à la conclusion íue ces Slaves même átaíent des Slovaíues orientauý" (str. 181.).

Na potvrdenie takých uzáverov uvádza tieto slová (čítaj výslovnosťou taliankou): chilav=vých. sl. kilavý=slabý, dengľavý, nemocný; zapor=priehrada (vodná); Chefa=kefa; borsocoaie=bosorka (s prehodením r-s); Cocis=kočiš; obroc=obrok; obloc=oblok; oblocar=oblokár; cipca=čipka; colna=kôlňa; doloji=doložit (=remeň ktorý spája bidlo a rukovať cepov);dosca=doska; dubar=garbiar (od slova dub, lebo pri výrobe koží sa upotrebuje kôra dubová); dohot=deheť; Duňa=duchna; gad=had; gruda=hruda; zgodeste=zhodiť sa; palinca=pálenka; pazne=pásmo (pradeno má toľko a toľko pásiem); petita=pätica (kríž päť snopov); ribita=ribizle; smirda=smrad; ohaba=od slovesa "ohabic" vých. slov., čo znamená nechať atď.

Podľa Olteanu tieto slová sú pôvodu slovenského a to veľmi staré. Slová pôvodu rusínskeho, teda východo-slovanského sú novšieho dáta. Z toho uzatvára: "La couche la plus ancienne est la couche slovaíue, puis vient la couche ruthène" (str. 185). Slováci teda v ranom stredoveku siahali z dnešného Slovenska až sem, čo uľahčovalo šírenie sa kresťanstva cyrilometodského z dnešného Slovenska: "De se qui a été exposé jusqu'ici il ressort que l'hypothèse d'une activité des disciples de Cyrille et Méthode . . . dans le nord de la Transylvanie et la Maramures, ne saurait pas être exclue" (str. 188). Na upevnenie svojej hypotézy, v druhej časti rozpravy autor prináša príklady z cirkevno-slovanských textov, ktoré sú označované ako "moravizmy". Tie isté texty používajú slovenskí gréckokatolíci na východnom Slovensku a slovanské osady, ktoré sú ešte dnes v severnej Transylvanii. Podobné elementy sa nachádzajú aj v starých slovanských jazukových pamiatkach z Transylvanii, čo znovu nasvedčuje, že niekdajšie slovanské obyvateľstvo Transylvanie patrilo k slovenskému etniku.

Podľa mojej mienky prvá časť (ktorú som tu širšie rozviedol) je veľmi vážna. Ona dokazuje, že slovenský element siahal až k východným Karpátom v Transylvanii, a že rusínske-ugrajinské obyvateľstvo bývajúce dnes východne od Slovákov prisťahovalo sa tu pozdejšie. To má zase dôsledky pri štúdiu pôvodu slovenských gréckokatolíkov.

M. Lacko, S.J.

Ludvik Nemes. **The Infant of Prague .The Story of the Holy Image and the History of the Oevotion.** New York, etc. Benziger Brothers, Inc. 1958. 204 str.

Známy autor diela "Church and State in Czechoslovakia" ako aj iných historických a náboženských diel v tomto obsiahlom diele snažil sa zhrnúť všetko, čo teologicky, ale najmä dejinne súvisí s naozaj svetove rozšíreným kultom Pražského Jezuliatka. Kniha sa vyznačuje navšednou rozhľadenosťou autora po obsiahlej historickej dokumentácii, ale aj nespočetných publikáciách devocionálneho charakteru, ktoré slúžia za podklad jednotlivých kapitol. Možno sa iba tešiť, že český teológ s takou metodologickou vážnosťou podobral sa na spracovanie svojej témy. Azda nepreháňam, ak vyslovím dojem, že ide doposiaľ o

najsolídnejšie predstavenie dejín pobožnosti k Pražskému Jezuliatku. Po tejto stránke načim autorovi len úprimne gratulovať a vysloviť si želanie, aby aj iní nasledovali jeho príklad pri spracovaní podobných námetov. (Nebolo by azda od veci, keby dakto v rámci prípravného triénnia na 1100-ročné jubileum príchodu sv. apoštolov Cyrila a Metóda podobným spôsobm spracval dejiny cyrilometódskeho kultu u rozličných slovanských národov.)

Nemôžem tu však nespomenúť čudný, trpký pocit, ktorý musí mať slovenský čitateľ tohoto diela pri čítaní krátke jkapitulky v tretej časti, ktorá má za predmet úctu pražského Jezuliatka na Slovensku. Osobitný podtitul SLOVAKIA, ako aj prvá veta: "The independent Slovak Republic (1939-45), now part of Czechoslovakia . . . " (str. 207) veľmi jasne dokazuje autorovú nepredpojatosť a snahu o dejinnú objektivitu, s akou sa u českých autorov len veľmi zriedka stretneme. No obsah tých dvoch polstránok, venovaných Slovensku, zaráža nepresnosťami tak v transkripcii slovenských mien, ako aj vo svojom obsahu. Toto by sa však dalo ospravedlniť nedostatkom dokumentačnej literatúry a nemožnosťou priameho zistenia stavu veci. (Hoci nie je vylúčené, že aj v exile našli by sa slovenskí kňazi či vedeckí pracovníci, ktorí by boli autorovi mohli poslúžiť presnejšou informáciou.) Čo však naozaj nevedno vysvetliť a tobôž ešte ospravedlniť, je geograeická konfúzia. Uprostred kapitulky nadpísanej SLOVAKIA čítame: "A famous place where the Holy Child of Prague is venerated is in the Church of the Holy Name near to one-time residence of the president, T. G. Masaryka, in Lany . . . (atď., celých dvanásť riadkov vzťahujúcich sa na túto svätyňu. Str. 208) Že nejde o obyčajný typografický omyl vynechania nadpisu či pauzy nasvedčuje skutočnosť, že v ďalšom autor pokojne pokračuje vo svojej rozprve týkajúcej sa Slovenska, kým nasledujúci podtitul zaoberá sa úctou pražského Jezuliatka v Anglicku.

Nuž prinajlepšom: nepoznáme sa. Ak to musíme konštatovať u českého autora, ktorý ináč, zdôrazňujem, dokázal svoju nepredpojatosť a snahu o objektivitu, ako to potom bude vyzerať u tých autorov, o ktorých takúto chválu ani pri najlepšej vôli vysloviť nemožno? Nový dôkaz, že ak má dojsť k úprimnému zblíženiu a spontánnej nie premocou nanútenej spolupráci medzi českým a slovenským národom — zblíženie a spolupráca, ktorá je príkazom kresťanskej lásky, ale môže byť a hádam už aj tiež nutnosťou dejinného vývoja nášho životného priestoru — načim nám na oboch stranách ešte veľa dobrej vôle i nepredpojatého štúdia, aby sme sa navzájom poznali, lebo vzájomné poznanie je nevyhnutelným predpokladom vzájomného rešpektovania, tobôž ešte úprimnej spolupráce a lásky.

Milan St. Ďurica

R O M A N O S L A V I C A Zborníky Spoločnosti Slavistov vRumunsku. Prvý zväzok vyšiel roku 1958, a doteraz sa nám dostali do rúk tri zväzky. Tu chceme zaznamenať niektoré rozpravy týkajúce sa Slovenska a Slovákov. P. O l t e a n u: "Aux origines de la culture slave dans la Transylvanie du Nord et le Maramures" Vol. I. str. 169-197. P. O l t e a n u: "Nekotoryje osobennosti slavjanskogo jazyka Transylvaniji" Vol. II str. 77-114. P. O l t e a n u: "Actualitatea lui Ludovít Štúr" Vol. III str. 259-263. Olteanu, ktorý patrí aj do redakčnej komisie na vydávanie Zborníkov "Romanoslavica", je najprednejší autor, čo sa zaoberá slovenskými otázkami Nepoznáme ho bližšie, ale z citovanej literatúry vidno, že pozná a sleduje dobre slovenskú kultúru. V prvých dvoch rozpravách prináša pre nás celkom nové výskumy a pohľady. V prvej rozprave dokazuje, že

slovanské obyvateľstvo v severnej Transylvanii, s ktorým Rumuni prišli do styku a od ktorého prevzali mnoho slov, patrilo nie k národnosti bulharskej, ani rusínskej, ale k slvenskej. To dokazuje rozborom mnohých slov, zachovaných podnes. V druhej rozprave skúma jazykové elementy staroslovienskych pamiatok vzniklých v Transylvanii. Aj tu, okrem vplyvov bulharských a srbských z juhu, ruských z východu, osobitne vyzdvihuje tak zvanú "karpatskú recenziu", ktorá podľa neho prejavuje vplyvy a prvky slovenské; na pr. keď slovo "godina" je upotrebené na označenie doby 60 minút a nie na označenie 365 dní, ako to majú južní a východní Slovania. Alebo slovo "tyždeň", miesto juhoslovanského "sedmica" a východoslovanského "nedelja". Tieto dve štúdie si zasluhujú našej pozornosti Osobitne sa autor zaoberá faktom existencie slovenských gréckokatolíkov, študujúc na pr. jedinú modlitebnú knižku vydanú pre nich vdp. Pavlom Spišiakom: "Chváľme Boha", Ružomberok 1942. Jeho konklúzie sú do istej miery revolučné. Ak je pravda, že pôvodné obyvateľstvo úvodia severnej Tisy bolo slovenské, a že Rusíni sa do toho kraja nasťahovali iba neskoršie, tým stráca pôdu mienka, akoby dnešní slovenskí gréckokatolíci boli iba poslovenčení Rusíni. Autor dokazuje, že slovanská bohoslužba doby cyrilometodskej zo západného Slovenska dostala sa až do východných Karpát (Sev. Transylvanie), a že teda slovenskí gréckokatolíci existovali skôr, než do týchto krajov prišli Rusíni. Vo všeobecnosti píše o slovenských veciach so širokým poznaním. Tretí článok je menšieho významu. Je to iba spomienka na Štúrovu storočnicu.

V prvom zväzku zaznamenávame ešte rozpravu: S. N i t a: "Ie "doplnok" slovaque et son correspondant roumain" Vol. I str. 63-69. Je to rozprava linguistická.

M. Lacko, S.J.

Stefano Vagovič. *Etica comunista*, Roma (Libreria editrice dell' Università Gregoriana), 1959. Strán 180.

Pokus komunizmu o uskutočnenie novej formy ľudského života možno chápať ako masový, cez niekoľko generácií sa rozprestierajúci psychologicko-sociálny experiment o niektorých podstatných vlastnostiach človeka a o hierarchickej podriadenosti jednotlivých síl, ktoré človekom hýbu. Komunizmus prišiel totiž s náhľadmi, ktoré postavili na hlavu niektoré základné aspekty našej západnej kultúry, na ktoré sme sa privykli dívať cez stáročia ako na samozrejmosť, ale ktorých pravý dosah nám už dnes unikáv. Komunizmus práve tým, že ich poprel, že postupuje bez nich, alebo proti nim, preveruje experimentálne ich väčšiu alebo menšiu spätosť s prírodou človeka. (Koľko tragiky a neštastia nesie so sebou tem experiment, netreba zvlášť vyzdvihovať.) Prírodu totiž znásilniť nemožno bez toho, že by sa nepomstila, že by nedonútila "uvedomelých vodcov" rešpektovať svoje základné požiadavky. Komunizmus má v sebe popri mnohých řalošných zásadách jeden zdravý metodologický princíp: odvolávanie sa na praks. Z jednej strany usiluje sa násilním uviesť do života svoje náhľady, ale súčasne i pozoruje, s akými ťažkosťami prípadne úspechmi sa stretáva tá alebo oná smernica a v svetle týchto pozorovaní mené svoj postup, ba nekedy i ídeové pozície (žiaľ nie s rovnakou elastickosťou na všetkých poliach). Tomuto úzkemu kontaktu s praľou môže ďakovať, že nestroskotal tak rýchlo ako iné diktatúry. Ale práve toto prispôsobovanie sa a korigovanie svojich názorov i metód ukazuje najjasnejšie, kde sa základné požiadavky ľudskej prírody znovu hlásia o svoje práve; kde nejde len o konvencionálne vypestované

formy ľudského spolunažívania, alebo len tradíciou vštepené obsahy vedomia, ale o nepotlačitetľné základné potreby prírody ako takej.

Jednou z najhľbšie siahajúcich zložiek tak individuálneho, ako aj spoločenského vedomia je mravnosť, súhrn predpisov, ktoré nútia človeka ku určitým formám správania sa a ktorých zachovanie, prípadne nezachovanie robí človeka v očiach vlastných i v očiach druhých dobrým alebo zlým. Údajne klasici marxizmu nikdy neboli proti etike, naopak zdôrazňovali jej vážnosť. Iba ich epigóni (ako napr. Kautstky) stavali morálku do protikladu s vedou a bojovali proti nej. V každom prípade však nemožno poprieť, že až dosiaľ bola morálka v komunistickom systéme teoreticky i prakticky úplne zanedbaná. V popredí stálo i stojí horúčkovité hospodárske plánovanie a zápas o vyplnenie plánov. Morálka ako nadstavba hospodárskeho života sa mala automaticky pozdvihnúť s odstránením kapitalistického poriadku. O najnutnejšie sa staral zatiaľ mocný policajný aparát. Od niekoľkých rokov však začínajú politici a ideológovia zdôraznovať potrebu morálnej výchovy a k tomu vytvorenie novej, komunistickej morálky. Čo ich priviedlo ku podobnému objavu? V prvom rade, zdá sa, konštatovaanie, že pretvorenie hospodárskej štruktúry nevyvolalo očakávaný prerod mravný. Násilenstvá, krádeže, vraždy, egoizmus, nesvedomitosť, nezdvorilosť atď. panujú i naďalej ako predtým. A dokiaľ tie nezmiznú, nemožno urobiť posledný a rozhodujúci krok vo vývine komunizmu: od štátnej diktatúry ku opravdivej komunistickej (neštátnej) spoločnosti. Preto treba pristúpiť ku morálnej prevýchove. Ale najprv treba vytvoriť komunistickú etiku, lebo taká dosiaľ nejestvovala. Treba najprv ukázať, aké sú ciele, princípy a krytéria, podľa ktorých reba orientovať svedomie komunistického človeka.

Práca dp. Vagoviča je prvá na Západe, ktorá upozorňuje na tento zaujímavý úkaz vo vývine komunisickej ideológie a spolu predstavuje i hodnotí jeho terajšiu formu. Autor spracoval túto tému ako dizertáciu na dosiahnutie doktorátu na lateránskej univerzite v Ríme. Zvláštneho vyznamenania sa dostalo jeho práci tým, že o ňu vyjávila záujem Gregoriánske univerzita a vydala ju tlačou. I u čitateľstva najde iste záujem. Zhrňuje celú problematiku do troch častí: pochop komunistickej etiky, obsah komunistickej etiky a kritické zhodnotenie komunistickej etiky.

Práca verne odzrkadľuje súčasný stav komunistickej etiky. Vidno z nej, že toto nové odvetvie marxistickej filozofie sa nachádza naozaj v stave zrodu, je tak rozsahom, ako aj obsahovo embryonálne, vo svojej štruktúre ešte nediferencovane. Veľké miesto v nej zaoberajú všeobecné úvahy o povahe etiky ako takej a ostré, rozumie sa predpojaté, "stranícke", polemiky so všetkými inými formami etík. V pozitívnej časti sotva možno najsť niečo viac, než normy a predpisy najvšeobecnejšieho rázu, ktoré však udávajú smer jej ďalšieho vývinu. Napriek ostrému odsudzovaniu všetkých iných etických systémov jasne vidno, že rodiace sa etika komunizmu nezostáva bez vplyvu týchto systémov, ale preberá z nich mnohé výdobytky tak !ormálneho, ako aj obsahového rázu. Vidno to napr. na rozvrhu traktovaných tém, na skúmaní predpokladov etiky a najmä na tých vlastnostiach mravnosti, ktoré v komunistickej etike sú nazývané, nie veľmi šťastne, kategóriami: povinnosť, česť, dôstojnosť, svedomie, šťastie. K formálnej zhodnosti treba rátať i okolnosť, že aj v komunistickej etike norma mravnosti je odvodená z cieľa, ktorý má dosiahnuť jednotlivec a spoločnosť. Cieľom celého diania je stvorenie komunistickej spoločnosti. Z toho vyplýva, že mravným bude každý čin, ktorý nejakým spôsobom napomáha uskutočniť komunistickú spoločnosť, nemravným, ktorý tomu prekáža. Ostatné

t. zv. princípy (kolektivizmus, socialistický humanizmus, patriotizmus, socialistický internacionalizmus) sú len podradenými smernicami, odvodenými zo základnej normy. Celá komunistická etika stojí a padá s touto základnou normou. Ďalšie jej rozbudovanie nebude ničím iným, než aplikáciou tejto normy na jednotlivé polia ľudského konania. A bude treba asi ešte dlho čakať, kým sa dozvieme, aké sanovisko záujme komunistická etika ku jednotlivým mravným problémom. Nebude iste bez záujmu, ako bude mravne hodnotiť napr. jednotlivé prejavý pohlavného života. Terajšie stanovisko robí dojem nekonzekventnosti a preto nevykryštalizovanosti. Možno povedať, že väčšina konkrétnych mravných problémom je ešte neriešená.

Práca dp. Vagoviča sa vyznačuje prehľadnosťou a vecnosťou. Ku jej nedostatkom treba rátať predovšetkým jednu nekonzekventnosť: v úvode sľúbil, že jeho práca sa bude opierať o súčasných ruských autorov. Naproti tomu celá hlava o šťastí, pre západneho čitateľa jedna z najzaujímavejších tém, predstavuje výlučne mienku dvoch málo známych českých mysliteľov, ktorí práve v tomto bode prejavujú veľa prvkov západnej myšlienkovej štruktúry. Menej pozorný čitateľ je vysavený nebezpečenstvu považovať i tieto názory za oficiálne odobrenú mienku komunistickej etiky. A to by bol veľký omyl. Keď sa problém šťastia v rámci komunistickej filozofie skutočne vykryštalizuje, dostane iste úplne inú formu. Okrem toho je pre západného čitateľa kritická časť trochu pridlhá, viac polemizujúca, než hodnotiaca. To však nezmenšuje cenu práce ako takej. Iste sa dočká viacero vydavú, čo pre vážnosť témy i plne zasluhuje.

Ľudo Vrava

KONFERENZEN UND VERTRAEGE. Vertrags-Ploetz, ein Handbuch geschichtlich bedeutsamer Zusammenkuenfte und Vereinbarungen. Teil II. 3. Band; Neuere Zeit 1492-1914. Bearbeitet von Helmuth K. G. Roennefarth. Wuerzburg, A. G. Ploetz 1958. — 512 str. — 4. Band: Neueste Zeit 1914-1959. Bearbeitet von Helmuth K. G. Roennefarth und Heinrich Euler. Tamže, 1959. 699 str.

Zaslúžilé nakladateľstvo vedeckej literatúry A. G. Ploetz pokračuje vo vydávaní historických príručiek, z ktorých niektoré sme už predstavili na stľpcoch tohoto časopisu. (Viď MOST, roč. 5, č. 2, str. 91-92; roč. 6, č. 1-2, str. 90 s nasl.) V snahe sprístupniť každému vedeckému pracovníkovi historicky najdôležitejšie texty medzinárodných konferencií, zmlúv a traktátov nakladateľtvo Ploetz dalo vypracovať príručku, ktorá vo štyroch zväzkoch bude obsahovať obsiahly výber spomenutých druhotných prameňov medzinárodného práva. Dva posledné zväzky máme už pred očima. Z paktických dôvodov dielo vychádza počnúc novšími časmi, ktoré pre svoju pomernú aktuálnosť sú vo zvýšenej miere predmetom historických štúdií. Kto má akú-takú skúsenosť v štúdiu historických problémov, musel akiste venovať veľa času a často i hmotných prostriedkov, aby mohol konzultovať diplomatické dokumenty vo veľkých zbierkach, ktoré sú k dispozícii iba vo špecializovaných knižniciach. Bude preto s radosťou vítať toto praktické, všetkým prístupné vydanie najdôležitejších traktátov, ktoré v mnohých prípadoch dostatočne nahradí spomenuté pramene. Jednotlivé traktáty sú uvedené s patričným dátumom a názvom paktu či konferencie. Nasleduje stručný, no podstatne obsažný historický úvod, ktorý ambientuje a kauzálne vysvetľuje vznik dokumentu. Potom sú presne individuované osoby medzinárodného práva, ktoré pakt uzavreli, ako aj fyzické osoby, ktoré vo funkcii orgá-

nov patričných štátov ten akt podpísali. V ďalšom bode je konkretizovaný cieľ traktátu, ako aj motívy aúmysly, ktoré viedli k jeho uzavretia. Nasleduje obsah dokumentu, čiastočne syntetizovaný, čiastočne doslovne reprodukovaný v nemeckom znení, najmä ak ide o články historicky veľmi dôležité. Nakoniec je uvedená reč alebo reči v ktorých bol redigovaný autentický originál dokumen- Pod čiarou je takmer pri všetkých traktátoch uvedená podstatná bibliografia. Ak si uvedomíme, že len táto druhá časť diela obsahuje takýmto spôsobo mspracovaných vyše 500 traktátov — nehovoriac o toľkomže alebo ešte väčšom počte manších dokumentov, o ktorých je iba stručná zmienka pre zúplnenie charakteristiky hlavných textov — musíme vysloviť nielen plné uznanie, ale aj úprimny obdiv nad výsledkom tejto naozaj žiadúcej iniciatívy autorov i nakladateľstva.

K slovenským dejinám majú osobitný vzťah traktáty zo St. Germain (10. sept. 1919)a z Trianónu (4. júna 1920); potom pakt Antikominterny ku ktorému pristúpila Slovenská Republika 25. novembra 1941; viedenská arbitráž z 29. oktWbra 1938, ktorá značne ukrivdila Slovensku, no na druhej strane dala predstaviteľom Slovenska prvý raz v dejinách určitú možnosť predložiť priamo na medzinárodnom fóre slovenské požiadavky, aj keď ešte nie vo forme partnerstva v medzinárodne-právnom zmysle. Je ďalej zaznamenané pristúpenie Slovenska k paktu Troch mocností (24. nov. 1940). Viacero iných dokumentov má viac-menej nepriamy vzťah ku Slovensku, či už skrze štát česko-slovenský, či vzhľadom na susedné štáty alebo mocnosti. Z nášho stanoviska nemožno súhlasiť so zjednodušením, akým autori používajú systematicky názov "Tschechoslowakei" aj tam, kde pôvodné dokumenty píšu jasne "Tchéco-Slovaquie," resp. "Czecho-Slovakia", ako je to v mierových zmluvách z r. 1919-20 a potom v úradných dokumentoch pomníchovskej Republiky. Zdalo by sa tiež žiadúcim pre úplnosť diela, aby doň bol vsunutý zákon o vyhlásení samostatnosti Slovenska a tzv. Ochranná zmluva z 23. marca 1939.

Milan St. Ďurica

Henryk Kapiszeáski, *Eremita Swirad w Panonii (Ze stosunków polsko-panonskich na przelomie X i XI wieku):* Nasza Przeszlošc X (Kraków 1959) str. 17-69 + mapka strednej Europy.

V tejto práci prináša autor celkom nové danosti k dejinám Sv. Andreja-Svorada. Doteraz hlavným prameňom k životopisu Sv. Svorada je "Vita Sanctorum eremitarum Zoerardi confessoris et Benedicti martyris, a beato Mauro, episcopo Quinqueecclesiensi descripta" a vznikol v r. 1064-1070. Najstarší rukopís dnes však pochádza iba z 15 stor. Čitateľ tohoto životopisu hneď zbadá, že po úvode celý živt Svorada až kým neprišiel do zoborského kláštora je podaný veľmi krátko-pár vetami. F. Knauz v knihe: "Codices manuscripti Capituli Posoniensis", Ostrihom 1876 podáva úryvky životopisu Sv. Svorada rukopisneho breviára z r. 1340, v ktorom boli state aké teraz nenachádzame u Maura. Je teda pravdepodobné, že Maurov životopis bol pôvodne dlhší. Žiaľbohu dnes nevedno, kde sa nachádza Kódex, z ktorého Knauz v Bratislave prepísal svoj text. Berúc však do ohľadu aj iné pramene z XI. storočia, v ktorých sú aké-také zprávy o Svoradovi, autor sa snažil doplniť a rozviesť jeho činnosť na Území Pannónie prv, než vstúpil do kláštora na Zobore.

Ponajprv autor prízvukuje, že pomenovanie Pannónia, nevzťahuje sa na Nitriansko, ale na kraj južne od Dunaja. V svojej práci nezaoberá sa pobytom sv. Svorada na Zobore v posledných rokoch jeho života, ale iba jeho pobytom v Pannónii. Podľa neho máme trí záznamy o pobyte Svorada v Pannónii: Prvý záznam keď do Pannónie prišla snúbenica kniežaťa Geyzu poľská kňažná

Vladislava-Adelajda okolo r. 974. Rruhý záznam je po smrti Geyzu, okolo r. 997, a tretí záznam je v spojení s cestou Sv. Romualda do Uhier okolo r. 1010. — Či Svorad ostal po celý čas d r. 974 v Uhorsku, a či sem po tie tri razy prišiel a vrátil sa spät, nevedno. Pravdepodobne po celý čas sa sdržoval v Pannónii.

V tom čaše, pred nastúpením kráľa Štefana na trón, ktorx zjednotil rôzne kmene, vládli v Uhorsku ešte viacerí maďarskí pohlavári: Okrem Geyzu, ktorý vládol v severo-západnej časti (Ostrihom), bol t oešte vladár Kupan južne od Blatného jazery, Achtum vo východnej časti (Transylvania) a iní. Medzi Geyzom a Kupanom bola rivalita. Geyza a potom jeho syn Štefan hľadali si spojencov v Bavorsku, a Kupan u saského kráľa — a cisára Ottu II, ktorý bol tiež v spojenectve s Boleslavom poľským. Sv. Svorad sa zdržoval na území vladára Kupana, a to v kláštore "apud Montem Ferreum" (Pécsvárad), zalozenom Sv. Vojtechom. Svorad tu prišiel na misijnú činnosť medzi slovanským obyvateľstvom pozostalým tu ešte z doby kniežat Pribinu a Koceľa. Tu existovala ešte cirkevná organizácia z čias sv. Metoda, teda metropolita vyňatx spod právomoci bavorských biskupov. Pravdepodobne v čase sv. Svorada tu ešte trvala aj slovanská bohoslužba, a že práve preto on tu bol poslaný za misionára. Neskoršie opát toho kláštora Astrik stal sa arcibiskupom a prvým metropolitom v Kaloči. Metropola v Kaloči, vedľa metropoly v Ostrihome, bola pravdepodobne ustanovená pre kraje so slovanskou-glagolskou bohoslužbou.

Po tretí raz sa spomína Sv. Svorad okolo r. 1010, v spojení s cestou sv. Romualda, zakladateľa mníchov kamaldulských do Uhorska. Sv. Svorad pravdepodobne ho stretol, a odvtedy sa prechováva úcta sv. Svorada v kamaldulskom ráde. V jednej poznámke autor dodáva, že v meste Arezzo v Itálii v bývalom kamaldulskom kostole Sancta Maria ad gradus je kaplica zasvätená sv. Andrejovi-Svoradovi s oltarnym obrazom a s freskami zo života nášho svätca. Svorad pravdepodobne stretol tiež sv. Gerarda, ktorý bol tiež slovenského povodu, a neskoršie sa stal biskupom Čanádskym a mučeníkom, súc zabitx pohanskými Maďarmi.

Po víťazstva sv. Štefana nad súpermi Svorad sa zdržuje v okolí Ostrihomu. Na pravom brehu Dunaja v obci Dōmös dodnes sa ukazuje pustovňa, kde vraj žil Sv. Svorad. Odtiaľ potom ku koncu života utiahol sa do klástora na Zobore.

Okrem týchto dát, autor kladie celú činnosť Sv. Svorada v Pannónii do služby všeobecnej ídey: "Restauratio Imperii" dohovorenej medzi Ottom II. a pápežom Silvestrom. Im stál naporúdzi Sv. Vojtech a jemu zas sv. Svorad.

Práca má pre nás veľký význam. Je bohatá na nové poznatky, a môže byť popudom k ďalším prácam.

M. Lacko, S.J.

Imrich Kotvan. *Prvotlače Lyceálnej knižnice v Bratislave (Incunabula bibliothecae Lycaei Bratislavensis)* Osobitný odtlačok z časopisu: Slovenská literatúra, IV. (Bratislava 1959) str. 270-294.

Knižnica bývalého evanjelického Lycea v Bratislave vznikla r. 1724. Teraz je poštátnená a je v správe Slov. Akadémie vied. V nej sa nechádza 35 prvotlačí, ktoré sú v tejto práci skatalogované.

Najstaršia knihaa je z. 1478 a ostatné idú až do rok 1500. Medzi nimi je desať biblií (6 latinských, 2 české a 2 nemecké), diela rímskich klasikov, diela právnické, a tiež astronomické a iné. Najvzácnješia kniha je "Historia destructionis Troiae" z r. 1479 ktorú veľké katalógy udávajú doteraz iba v troch exemplároch nachádzajúcich sa v Leningrade, v Mníchove a v Mikulove. Bratislavský by bol štvrtý doteraz známy exemplár.

Ján Malý

NAŠIM ČITATEĽOM A PRIATEĽOM SLOVENSKEJ KULTÚRY.

Ako dobre viete, nijaký časopis v slovenskom zahraničí nemôže finančne jestvovať len z predplatného svojich čitateľov a odberateľov. Náš časopis Most za uplynulých šesť rokov financoval vznešený mecén slovenskej kultúry Rev. Ján J. Lach. S jeho odchodom do večností vynárajú sa okolo ďalšieho vychádzania Mostu finančné problémy, ktorých zvládnutie bude závisieť úplne a jedine od platiacich odberateľov a priateľov slobodnej slovenskej kultúry. Najmä od slovenskej inteligencie v zahraničí, ktorá si uvedomuje zodpovednosť aspoň za jednu nezávislú a slobodnú tribúnu írečitej slovenskej kultúry.

Ďalšie osudy Mostu zvrtnu sa vo veľkej miere na živej a finančne účinnej odpovedi našej čitateľskej obce a na obetavej štedrosti priateľov slobodného slovenského slova.

Redaktor

KNIHY

ktoré vzbudzujú úprimný záujem a obdiv v odborných i širokých kruhoch anglicky hovoriacej verejnosti:

Josef G. Cincik. *Ancient Slovak Fibulas And Pseudo-Fibulas.* Pp. 105

Joseph G. Cincik. *Anglo-Saxon And Slovak-Avar Patterns Of The Cuthbert Gospel.* Pp. 123

Stephen Smržík, S.J. *The Glagolitic or Roman-Slavonic Liturgy.* Pp. 120

J. M. Kirschbaum. *Slovakia. Nation At The Crossroads Of Central Europe.* Pp. 371

Gilbert L. Oddo. *Slovakia And Its People.* Pp. 370

Objednať možno: Administrácia Most, 2006 Schrage Ave., Whiting, Indiana, USA; Slovak Institute, 2900 East Boulevard, Cleveland, Ohio; Jednota Printery, Middletown, Pa.

Ak chcete mať vo svojej knižnici dobrú a spoľahlivú slovenskú knihu, obráťte sa na administráciu Mostu: 2006 Schrage Ave., Whiting, Indiana.

Printed in the United States